

Fiatalok elvándorlása Eger MJV területéről – helyzetfeltáró tanulmány

EFOP-5.2.2-17-2017-00080 kódszámú
"Együttműködések a szomszédos országokbeli fiatalokkal az Egri Norma Alapítvány szervezésében"

Kutatási zárójelentés - Belső tanulmány

2019

Tartalomjegyzék

1. Szakmai bevezető	3
2. Általános helyzetkép	5
2.1. A fiatalok néhány alapvető demográfiai jellemzője	5
2.2. A fiatal generáció földrajzi mobilitása	8
2.3. A hazai és települési ifjúságpolitika néhány jellemző alapelve	14
2.4. Az egri fiatalság néhány jellemzője	15
3. A mélyinterjúk eredményeinek a bemutatása	21
3.1. Az interjúalanyok néhány jellemzője	21
3.2. Személyes érintettség, életpályák	23
3.3. A fiatalok elvándorlásának főbb okai	27
3.4. Az elvándorlás alanyai	34
3.5. Az elvándorlás általános értékelése	38
3.6. Az elvándorlás következményei	42
4. A kérdőíves felmérés eredményei	48
4.1. A kérdőíves felmérések módszertana	48
4.2. A Kérdőíves felmérések eredményei	50
4.2.1. A kérdőíveket kitöltők személyére vonatkozó információk	50
4.2.2. A fiatalok elvándorlásával kapcsolatos kérdésekre adott válaszok elemzése	52
4.3. A kérdőíves felmérések eredményeinek összegzése – legfontosabb megállapítások	59
5. Konklúziók	61
6. Felhasznált irodalom	64
7. Mellékletek	65

1. Szakmai bevezető

A migráció az emberiség egyik legáltalánosabb jelensége, a történelem során a kezdetektől fogva jelen volt. A 21. században speciális formákban és a globalizálódás miatt soha nem látott tömegességben jelentkezett, így egyike napjaink leginkább citált válságjelenségeinek.

Jelen kutatásunk Eger Megyei Jogú Város helyzetére fókuszál a fiatalok elvándorlása témakörében. Mivel ezt a tematikát a közelmúltban már több vizsgálat feldolgozta, jelen projekt egy speciális szemszögből világítja meg azt. Részben az Eger MJV prominenciáját – különös tekintettel a fiatalokkal foglalkozó szakemberekre – kérdeztük meg, részben pedig a határon túli magyar közösségek hasonló szempontú helyzetét és véleményét vizsgáltuk.

Módszertanilag egy komplex megközelítés került összeállításra, hogy minél többféle szempontot integrálhassunk és feltárhassuk a lehető legtöbb a létező helyi-térségi jó gyakorlatot.

Elsősorban feldolgozásra kerültek a téma legfontosabb irodalmi anyagai. Ezek között a hazai és nemzetközi migrációra vonatkozó monográfiák és szakcikkek, valamint helyi és határon átnyúló tervdokumentumok (stratégiák és koncepciók) is szerepeltek.

A második lépésben a nemzetközi partnerszervezetek segítségével összeállítottunk egy mélyinterjú vázlatot, amelynek segítségével partner-szervezetenként 6-9 db beszélgetést hajtottunk végre az adott helyi közösségek téma szempontjából releváns prominens személyiségeivel.

A harmadik pontban – használva a mélyinterjúk eredményeit is – egy hosszabb kérdőívet szerkesztettünk, amelyet egy a releváns (fiatalokkal foglalkozó prominensek adatbázisa) sokaságból véletlenszerűen kiválasztott mintán kérdeztünk le digitális formában.

A módszertant tovább színezte az egri prominenseket mozgósító fókuszcsoportos interjú, ahol a csoportos együttgondolkodásban rejlő lehetőségeket is alkalmunk volt mozgósítani.

A külső jó gyakorlatok és tapasztalatok összegyűjtését nemcsak a határon túli magyar partnerszervezeteken keresztül, hanem magyar városokban összegyűjtött impulzusokon keresztül is igyekeztünk gazdagítani. Számos hazai településen study tour megvalósítására került sor, ahol a helyi önkormányzatok, civil szervezetek és egyéb fontos stakeholderek képviselőivel került sor félig strukturált kiscsoportos beszélgetésekre.

Jelen tanulmány három fő részre osztható és a projekt során lezajlott kutatások eredményeit mutatja be a helyzetfeltárára koncentrálva. Ennek megfelelően elsőként a migráció elméletére vonatkozó

szakirodalmakból citáltunk néhány elméletet, amelyek mentén elhelyezhetjük az Eger MJV térségét érintő migrációs jelenségeket. A helyzetképet földrajzilag szűkítve részletesebben foglalkozunk a Kárpát-medence és Magyarország ifjúságára jellemző mobilitással. Még mélyebben foglalkozunk Eger városának szituációjával a közelmúltban, 2016-ban elkészült városi fejlesztési dokumentumok elemzésével.

A tanulmány másik nagy fejezete az Egerben, illetve másik három határon túli területen (Kelet-Szlovákia, Kárpátalja, Székelyföld) elvégzett mélyinterjú vizsgálatok eredményeit tartalmazza. Bemutatásra kerül az interjúalanyok néhány alapvető demográfiai jellemzője (nem, életkor, foglalkozás, tapasztalatok). A tematikus kérdések között rákérdeztünk a válaszadók személyes és családi érintettségére a migráció tekintetében. Megkérdeztük a prominenseket, hogy miben látják a fiatalok elvándorlásának legfontosabb okait, illetve következményeit (az egyénre és a helyi közösségre vonatkozóan is). Bár az interjúkban kitértünk a prominensek által javasolt esetleges megoldásokra is, jelen tanulmányból ez a rész kimaradt, hiszen tematikailag jobban illeszkedik a második, stratégia-alkotó tanulmányunkhoz.

A harmadik részben a kérdőíves vizsgálat kerül bemutatásra, beleértve a rövid módszertani bevezetést, a minta rövid demográfiai jellemzését, valamint az elvándorlás okait és következményeit firtató fejezeteket. A megoldási javaslatok ebből a részből is kiemelésre kerültek és a stratégiai tanulmányba kerültek kifejtésre.

Konklúziók fejezetünkben összefoglaljuk az általános, magyar fiatalokra jellemző migrációs helyzetképet és kitérünk azokra az anomáliákra, amelyek az egyes vizsgált földrajzi térségekre külön-külön jellemzőek. Bár mind az interjú, mind a kérdőíves vizsgálatot az egyes részterületekre elkülönítve prezentálunk, a konklúziókban egy általános helyzetkép rövid leírására is törekszünk.

Jelen tanulmány reményeink szerint – eljutva a város döntéshozóihoz, illetve a fiatalokkal foglalkozó helyi szakemberekhez – segítséget nyújthat a szakpolitikai helyzetkép árnyalásához és a városi ifjúsági stratégia továbbgondolásához. A kétévente megújításra kerülő cselekvési program minél valóságosabb összeállításához és a konkrét beavatkozási pontok megfogalmazásához is alkalmasak lesznek megállapításaink.

2. Általános helyzetkép

2.1. A fiatalok néhány alapvető demográfiai jellemzője

Napjainkban, a globalizálódó világban a hálózati kapcsolatok döntő jelentőségűek. Az így módon létrejött nyitott vilárendszerben a fiatalok társadalmi helyzete kiemelt fontosságú. Az egyén, így a fiatalok döntéseit ilyen körülmények között gyakran individuális motivációk és értékrendek határozzák meg.

A fiatalok rétegződése a korábbi évtizedektől eltérő motívumokat mutat, így egyre elterjedtebbek az „Y generáció” (olyan fiatalok, akik 1980-1995 között születtek, alapélményük a digitális világ és a nyitott, nyugati értékeket valló fogyasztói társadalom). A „Z generáció” (1995 és 2010 között született generáció, az első globális nemzedék, akik számára létkérdés a korlátlan hozzáférés a világ(háló)hoz, ugyanakkor jellemzőjük a többfeladatos együttműködés és az együttműködő tanulás. (Szanyi-F. E. 2018)

Gazdaságilag, a harmadik ipari forradalom következményeképpen megjelenik a fiatal felnőttkor a kitolódó iskolai tanulási évek és a munkaerőpiac egyre összetettebb elvárásai miatt. Az eltolódó munkaerő-piaci belépés és a családalapítás egészen sajátos helyzetbe hozza ezt a generációt. A munkaerőpiacra való sikeres belépés – különösen az ún. „fehérgalléros” munkakörökben egyre magasabb kvalifikációt igényel, illetve egyértelmű az eltolódás a technikai-technológiai, valamint az informatikai kompetenciák irányába. A hagyományos „humán” értelmiségi készségek iránt a kereslet – látszólag – csökken, az ilyen irányban képzett szakemberek között feltűnően magas a pályaelhagyás.

Az új típusú munkaerőpiaci-foglalkoztatási trendek egyértelműen megfeleltethetők az új világgazdasági tendenciáknak. A globális térben kijelölhetők az ún. centrumtárségek, amelyek általában globális városokhoz és várostárségekhez kapcsolhatók. Ezek általában milliós-tízmilliós városok és megavárosok, amelyek jelentős piaci potenciállal, munkaerőpiaci tartalékokkal és vonzerővel rendelkeznek. A globális tőke és a munkaerő is szívesen áramlik ezek irányába, ugyanakkor ezeknek a városi térségeknek a gazdaságára jellemző a dualitás. A kevés, de rendkívül jól fizetett menedzser és szakértő mellett számtalan, alulfizetett „kékgalléros”, kiegészítő tevékenységet végző munkavállaló dolgozik itt. Hazánkban egyedül a főváros és szűkebb agglomerációja mutat ilyen jeleket. A felzárkózni kívánó térségek (pld. Fülöp-szigetek, Kína, Indonézia, Banglades, Magyarország) egyik lehetősége az (újra)iparosítás. Egyszerű, mechanikus munkafolyamatokra bontott ipari tevékenységek letelepítésével viszonylag nagy tömegek számára hozhatók létre tömegesen közepesen fizetett munkahelyek. Ezek az ágazatok az elektronikai

alkatrészek előállításától, az összeszerelő üzemekig (IT, gépjármű stb.) terjednek, de néhány könnyűipari és élelmiszeripari tevékenység is ide tartozhat. A másik lehetséges, felzárkóztatásra irányuló gazdasági tevékenység a turizmusfejlesztés, ami ismét számtalan fejlődő ország (Mexikó, Indonézia, Egyiptom, Magyarország stb.) által követett metodika. A munkaerőpiaci következmények – hasonlóan az előzőhöz – itt is egyértelműek: alacsony és közepes képzettségű, sokszor szezonálisan alkalmazott munkaerő alkalmazására van igény, a speciális kompetenciák között a nyelvi készségek, illetve néhány, a szállodaüzemeltetéshez szükséges szoftver felhasználói szintű ismerete szükséges. (Pike, A. – Pose, R. – Tomaney, J. 2006)

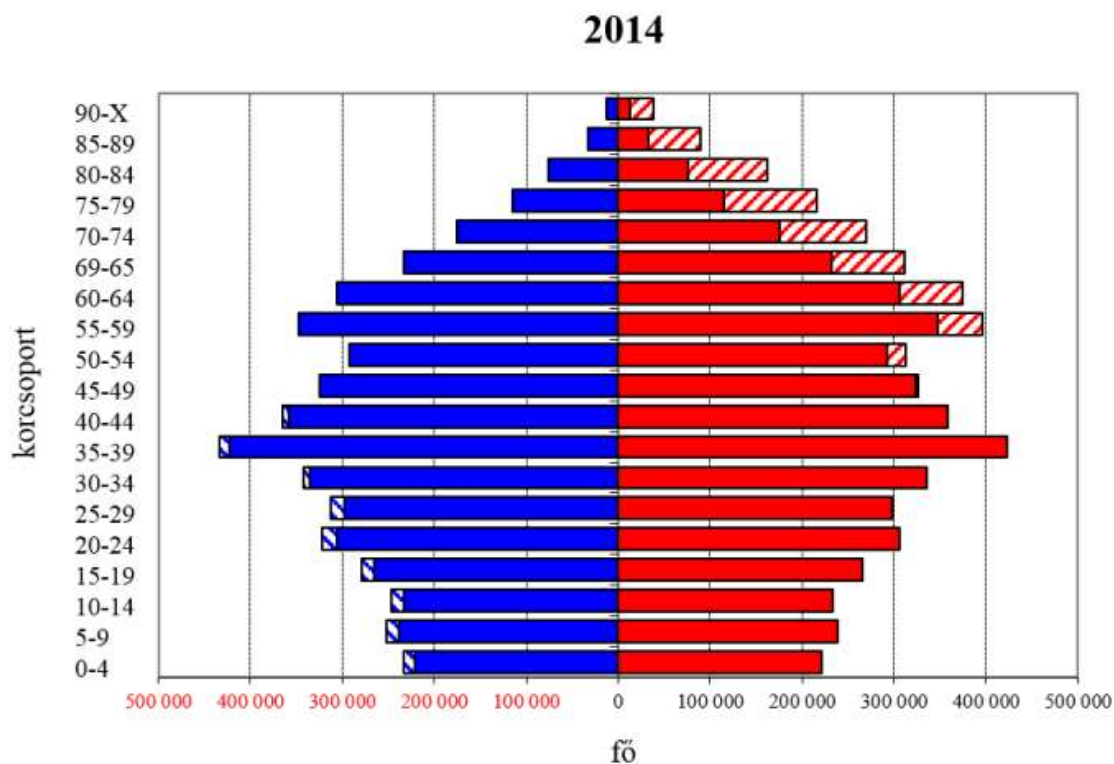
A felnövő generációk az egyre inkább nyitottá váló európai, sőt globális térben ezek között a térelemek között manőverezhetnek. A szelektív elvándorlás így egyre inkább jellemző, azaz a képzettebb és a műszaki-informatikai felsőfokú végzettséggel bírók egyre kevésbé tartható helyben, jól fizetett „zsoldosként” követve a tőke mozgását mobil életstílust követnek. A hagyományos földrajzi (települési, regionális és nemzeti) keretek egyre inkább az alacsonyan képzett és idősödő népesség lakó- és munkahelyeivé válnak.

Magyarországra évtizedek óta jellemző a népességfogyás, amit kiegészít – a lassan növekvő születéskor várható élettartam és a csökkenő születési arányszám miatt – a folyamatos előregedés. A kutatás szempontjából meghatározott fiatalok (15-29 év közötti generáció) aránya az elmúlt majdnem négy évtizedben (1980-2016) 22%-ról 19%-ra zuhant vissza. (KSH)

Ezt az adatot kiegészítve a gyermekkorúak számának változásával, megállapíthatjuk, hogy a közeljövőben az ifjúság még további zsugorodása lesz megfigyelhető. Az idősebb generációk arányának növekedése ugyanakkor a most aktív, illetve a közeljövőben a munkaerőpiacra belépők számára óriási járulékkerhek kifizetését vetíti előre a nyugdíjrendszer fenntarthatóságának biztosítása érdekében. A helyzet egyes csoportok esetében egészen súlyos lehet, így például a gyermeket vállaló és saját, idős szüleit is segítő, gondozó egyének esetén, akiket a „szendvics generáció” néven aposztrofál a szakirodalom. A jelenlegi fiatalokat érintő családtámogatási, gyermekvállalási rendszerek kidolgozásakor figyelembe kell venni ezeket a trendeket is, hiszen ahogy az Alaptörvény XVI. cikkének (4) bekezdése fogalmaz:

„A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni.”

. ábra: Magyarország korfája (2014) (Forrás: fogalomtar.aek.hu, letöltés: 2019.10.28.)

Ilyen jogszabályi környezetben a kétszeresen is teherviselő rétegek számára létfontosságú, hogy munkájuk során maximalizálni tudják keresetüket, illetve bevételeiket, így potenciálisan hajlamosabbak lesznek adott esetben a földrajzi mobilitás választására is ennek elérése érdekében.

A közelmúlt párkapcsolati tendenciái a korábban tapasztalt ún. standard életpályától (elköltözés a szülői házból, tanulmányok befejezése, munkába állás, házasságkötés, gyermekvállalás) teljesen más irányt vettek fel Európában és hazánkban is. Alternatív életesemények jelentek meg jelentős számban, mint az élettársi kapcsolatok, a gyakori válás, illetve a mozaikcsaládok számának növekedése. Az egyik leginkább erőteljes trend az egyedülálló nők és férfiak arányának növekedése, ami 50%, illetve 66% napjainkban. Az tendencia kifejezetten markánsan van jelen a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyermekei esetébe. Megállapítható, hogy a magasabb iskolai végzettséget elérni kívánók jóval később kezdik meg első párkapcsolatukat, illetve ennek következtében, később jutnak el a gyermekvállaláshoz is. (Székely L. 2018)

2.2. A fiatal generáció földrajzi mobilitása

A földrajzi mobilitással számos tudomány számtalan szerzője foglalkozik, illetve az okok magyarázatára és a típusok meghatározására is több szakirodalom áll a rendelkezésre. Az országhatárok átlépése alapján külső és belső, a döntéshozók köre és a döntéshozatal módja szerint önkéntes, vagy kényszer migrációt különböztetnek meg. A vándorlók száma alapján egyéni és csoportos, az indokok szerint pedig okok és célok vezethetnek az elvándorláshoz. A törvényi szabályozáshoz viszonyítva megkülönböztethetünk legális és illegális mozgást, míg a távolmaradás, illetve tartózkodás időtartama szerint végleges és ideiglenes vándorlások határozhatók meg.

Petersen, a migráció tudományos vizsgálatának egyik megalapozója szerint a migrációhoz kötődő döntés egy-egy kölcsönhatási helyzet eredője. A kölcsönhatási helyzetek a következők lehetnek (Petersen, W. 1958):

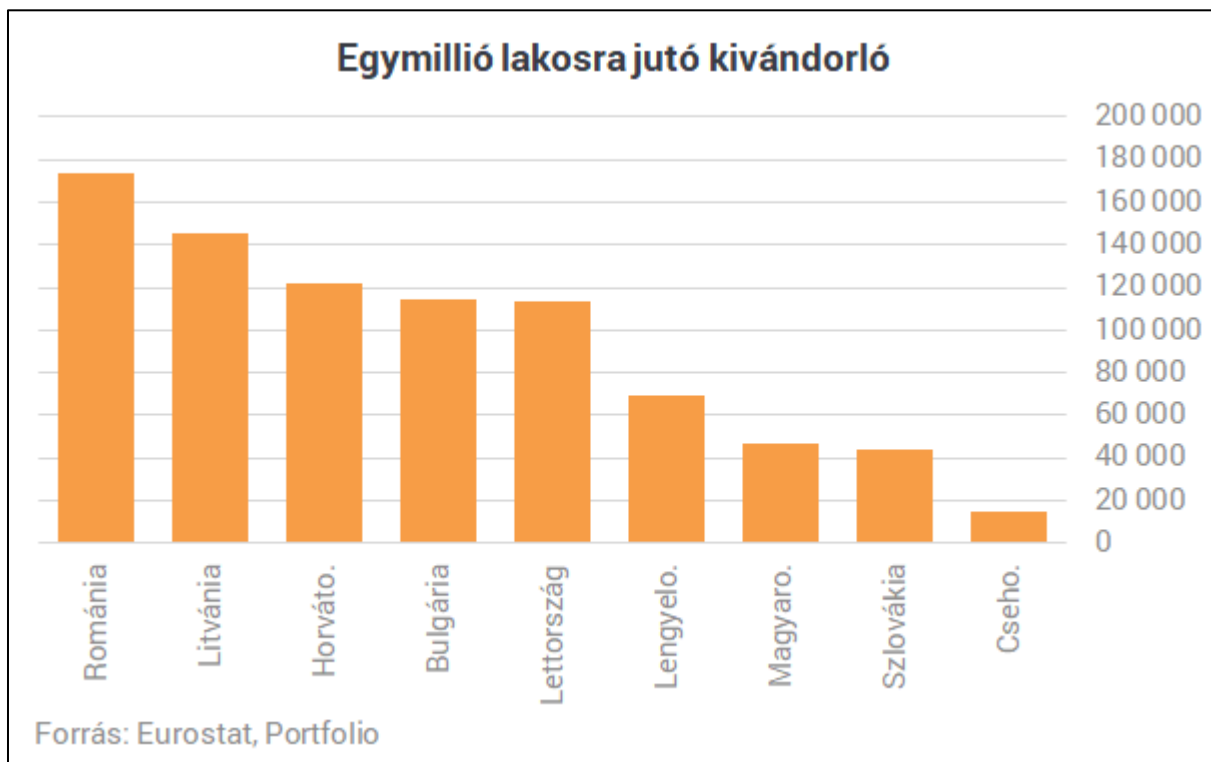
- Ember és természet: a különböző természeti hatásokra (például klímaváltozás) jelentkező válasz
- Ember és hatalom: a vándorlásra vonatkozó politika, beleértve az erőszakos és kényszerítő formákat is
- Ember és saját normái: az igények időről időre váltakoznak, ezek eredője a szabad vándorlás
- Ember és emberek közötti viszony (kollektív magatartás): az egyének közötti kommunikációs folyamatok tömegessé tehetnek bizonyos migrációs magatartásokat

Wilbur Zelinsky történetiségükben is elhelyezte az adott korszakra jellemző döntő jelentőségű vándorlási mintázatokat. Ez alapján öt szakaszt különböztet meg (Zelinsky, W. 1977):

1. szakasz: ipari forradalom előtti társadalmak: a vándorlás mértéke minimális
2. szakasz: korai átmeneti szakasz, az ipari forradalommal kezdődően: a falu-város és a tengerentúli vándorlások jellemzik
3. szakasz: késő átmeneti szakasz: az előző szakaszhoz képest új a városok közötti vándorlás
4. szakasz: mai modern társadalmak: a városok közötti mozgások dominálnak, illetve megjelennek különböző egyéb területi mozgások is
5. szakasz: posztindusztriális társadalmak: a különböző területi mozgások dominálnak, minden más vándorlás visszaszorul

Európán belül évszázadok óta jellemző vándorlási irány a kelet-nyugati. A vasfüggöny leomlása óta a mozgás felerősödött, de a kelet-közép-európai országok EU csatlakozásával párhuzamosan kifejezetten jelentőssé vált. Nyugat-Európa agyelszívása (brain-drain) tehát azóta érinti a térség államait, mióta azok csatlakoztak az Európai Unióhoz.

1. ábra: A kelet-közép-európai országok fajlagos érintettsége a kivándorlásban (Forrás: Eurostat, 2017)

Magyarországon közepesen rossz a helyzet a többi kelet-közép-európai országhoz képest. Az összességében 450 ezres magyar adat Bulgária és Horvátország mögött az ötödik helyet jelenti. Fajlagosan, (egymillió lakosra vetítve) az ország helyzete hasonlóképpen fest. (EUROSTAT 2017) (1. ábra)

A fiatal, képzett munkaerő – általában a magasabb bérek reményében – elköltözött, aminek jellegzetes földrajzi jellemzői a következők:

- A "küldő régiókban" az egy főre eső GDP az EU28 átlagának 64%-a, míg a "fogadó régiókban" 108%-a.
- Egyértelmű a kelet-nyugati és észak-déli migráció, emellett a faluról városba vándorlás is jelentős.
- Az EU perifériáján lévő régiók többsége "küldő régió".
- Azokba a régiókba tapasztalható jelentős elvándorlás, ahol a tudásalapú gazdaság dominál, jelentős a tudásközpontú szektorok és a high-tech feldolgozóipar és szolgáltatások aránya.

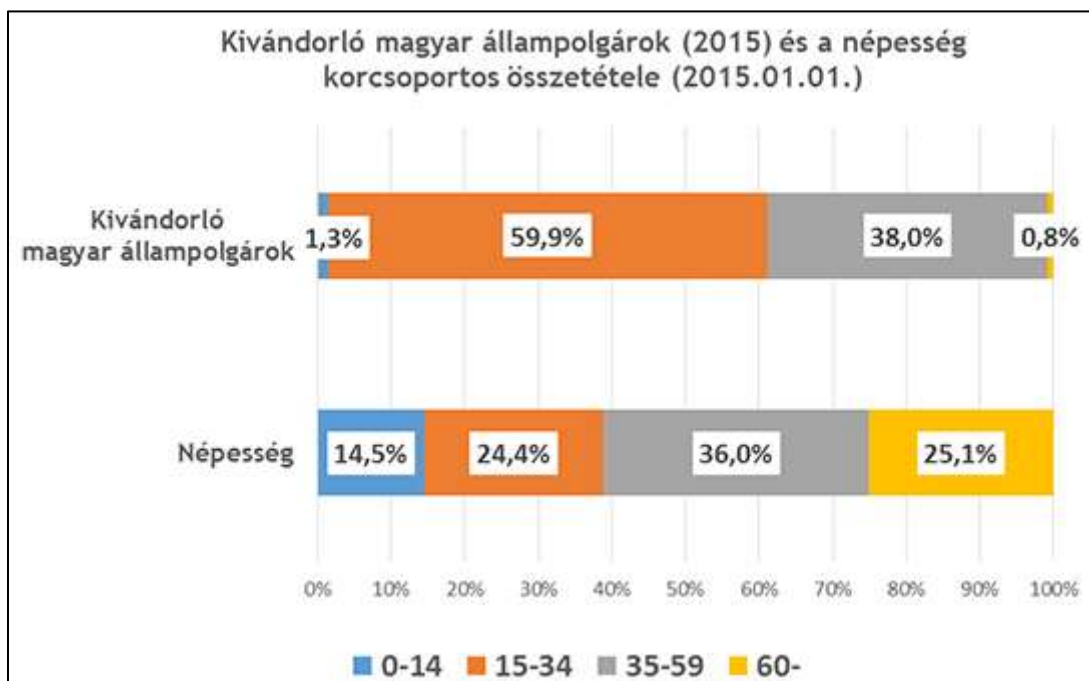

A kivándorlás a különböző népeségi rétegeket eltérően érintette, így megállapítható, hogy a diplomások némileg felülreprezentáltak a földrajzi mobilitásban. 2014-hez képest a legnagyobb növekedés sajnos Magyarországra volt a jellemző a térségben, hiszen 51%-kal ugrott meg a felsőfokú végzettséggel rendelkező, permanensen külföldön tartózkodó magyarok száma, ami 360 ezer embert jelentett.

A Magyarországról kivándoroltak három legfontosabb célszámára Németország, Nagy-Britannia és Ausztria. A Nagy-Britanniába kivándoroltak átlagéletkora – a vizsgálatok szerint – kifejezetten alacsony (30 év körüli). (SEEMIG Kutatás, 2014)

Egy másik kutatási program (YOUMIG, 2015) szerint a kivándorlásban leginkább a 15-34 év közötti korcsoportok érintettek, hiszen az emigrációban részt vevők majdnem kettő harmada belőlük tevődik össze. (2. ábra) A trend a rövid távú munkavállalási szándékú kivándorlás csökkenését és a hosszabb távú munkavállalás növekedését mutatja. A közelmúltban a BREXIT folyamatoként a Nagy-Britanniába kivándorolni, illetve munkát vállalni szándékozók aránya folyamatosan csökkent, de más európai uniós országok jelentősége ezzel párhuzamosan megnövekedett.

2. ábra: Kivándorló magyar állampolgárok és a teljes népesség korösszetétele (2015) (Forrás: KSH)

A magyarországi fiatalok elvándorlási szándékai mellett több hazai kutatás megcélozta a határon túli, Kárpát-

medencében élő magyar 15-29 (esetenként 15-34) éves korosztályok elvándorlási jellemzőit, motivációit, illetve esetleges visszatartó erőit.

A magyarországi fiataloknak még mindig körülbelül fele szívesen dolgozna külföldön. A határon túliak számára természetesen Magyarország is felmerül, mint kivándorlási, vagy külföldi munkavállalási szempont. A kárpátaljai fiatalok számára az anyaország kifejezetten vonzó, ugyanakkor az erdélyiek már inkább egyéb külföldi célpontok felé nyitottak. Legkevésbé elvándorlás-pártiak a felvidékiek.

A többség számára ugyanakkor a hosszabb-rövidebb távú, de mindenképpen ideiglenes munkavállalási szándékú külföldön tartózkodás szerepel a tervekben. A letelepedési szándékú, permanens elvándorlás csak 15-20% számára jelent vállalható opciót. Ez az opció leginkább a város lakó, érettségizett és 20-24 év közötti fiatal férfiak számára jelent vállalható jövőképet. Ugyanakkor a célirányos külföldi tanulás a 15-24 éves, esetenként már érettségivel bíró fiataloknak számít vonzónak. A szakmunkások és a diplomával rendelkezők ugyanakkor kisebb arányban tervezik a kisebb-nagyobb időbeli terjedelmű külföldi tartózkodást. Családi állapot szerint az elvándorlás, illetve ennek szándéka a hajadonok, illetve nőtlenek számára kifejezetten vonzó lehetőség. Kifejezetten figyelemre méltó, hogy a magyarországi fiatalok között a pár évig tartó külföldi munka a legnépszerűbb (27%), míg a külföldi tanulás a legkevésbé (8%) vonzó. Az életkor növekedésével ugyanakkor az elvándorlási szándék fokozatosan csökkenő tendenciát mutat.

A már külföldi (akár tanulási, akár munkavállalási) tapasztalattal rendelkezők nagyobb arányban tudják elképzelni a külföldi munkát, illetve letelepedést. A tanulási tapasztalattal bírók nagyobb, ugyanakkor a külföldi munkavállalást már kipróbálták kisebb arányban voksolnak az újabb külföldi tartózkodás mellett.

A külföldi (valamilyen tartózkodási idejű) mobilitásra igent mondó fiatalok a motivációikat firtató kérdésekre a következő erősrendben sorolták fel válaszaikat:

- Jobb megélhetés
- Tapasztalatszerzés
- Itthoni rossz anyagi körülmények
- Nyelvtanulás
- Itthoni kilátástalanság, lehetőségek hiánya
- Karrier
- Új kihívások
- Családi okok
- Tanulás
- Itthoni politikai helyzet
- Önkéntes munka

A jobb megélhetés a válaszok majdnem 70%-ában elhangzott, így egyértelműen ez a faktor jelenti a döntő tényezőt az esetek legnagyobb részében. (Bokányi Z. Gyorgyovich M. Pillók P. 2018)

Földrajzilag jellemző, hogy a megyeszékhelyeken, illetve a községekben élők, illetve a Központi Régió lakói hagynák el legszívesebben az országot a jobb megélhetés miatt. A többi területi egységben sem ismeretlen ez a jelenség, de ezeknek a típus-térségeknek a lakói mutatnak leginkább hajlandóságot a határon túli migrációra.

Az idézett kutatásban (Magyar Ifjúság 2012) ötféle klasztert jelöltek meg a migrációs motiváltság alapján a magyar fiatalokra jellemzően:

- Anyagilag motiváltak: Főként anyagi okok miatt vándorolnának el (karrier, jobb megélhetés, hazai rosszabb anyagi körülmények)
- Ragaszkodók: Semmiképpen nem hagyná el hazáját
- Hiánymotiváltak: Itthon deprivált helyzetben élnek, kiszolgáltatottak
- Elvágódók: Mindenképpen kipróbálnák külföldön (sokféle indok, így a kalandvágy is)
- Fejlődésmotiváltak: Tapasztalatszerzés és nyelvtanulás miatt mennének el az országból

1 . táblázat: A külföldi mobilitás okai a hazai fiatalok öt klaszterénél

	Anyagilag motiváltak	Ragaszkodók	Hiánymotiváltak	Elvágódók	Fejlődésmotiváltak
Karrier	++	--	--	++	-
Jobb megélhetés	++	-	++	++	++
Tapasztalatszerzés	+	--	--	++	++
Új kihívások	-	--	--	++	+

Tanulás általában	--	--	--	+	-
Nyelvtanulás	-	--	-	++	+
Családi okok	--	--	--	++	--
Önkéntes munka	--	--	--	+	--
Hazai rossz anyagiak	++	--	++	++	--
Hazai politikai helyzet	--	--	--	++	--
Hazai kilátástalanság	+	--	+	++	--
Arány	9%	42%	20%	9%	20%

++	nagyon motivált
+	motivált
-	kevésbé motivált
--	nem motivált

Forrás: (Bokányi Z. – Gyorgyovich M. – Pillók P. 2018)

Az iskolai végzettséggel erőteljesen korrelálnak a fenti kategóriák. A 8 osztályt végzettek nagyobb része a ragaszkodók közé tartozik, míg a szakmunkások mintegy 30%-a hiánymotivált, így az elvándorlásuk fő motivációs tényezője az itthonnál jobb megélhetés megteremtése másutt. Az érettségizettek egy tizede az anyagilag motiváltak közé tartozik, számukra az elvándorlás egy karrierépítési lehetőséget is jelenthet. Ez a tényező, kiegészülve a szellemi fejlődés lehetőségével a diplomások esetében még frekvenciátalabb.

A kutatás megvizsgálta a külföldi mobilitás visszatartó erőit is a kivándorolni nem kívánó fiatalok között, ezek közül az első három helyen a ragaszkodás a családhoz, a barátokhoz és a szülőföldhöz áll. A következő csokorba az „egyedül nem mer belevágni”, az anyagi lehetőségek hiánya, és a kielégítő itthoni boldogulás került. A nem megfelelő szintű idegen nyelvismeret, a hazai karrier féltése, illetve az

ismeretlentől való félelem állnak a harmadik negyedben. A sor végére kerültek a kezdés nehézsége, a kudarctól, terrortól való félelem és az adminisztratív problémák.

2.3. A hazai és települési ifjúságpolitika néhány jellemző alapelve

Az ország egészére vonatkozó Nemzeti Ifjúsági Stratégia az alábbi, rövid alapelvekre épít:

1. **Beágyazódás és részvétel:** Az ifjúsági korosztályok tagjai és közösségeik, szervezeteik kiemelt társadalmi kohéziós erőt jelentenek a településeken, a régiókban és országos szinten, egyenrangú résztvevői, alakítói a róluk szóló döntéseknek.
2. **Szolidaritás és felelősség:** Egy életképes társadalom nem mondhat le az öngondoskodásról, ugyanakkor szereplői nemcsak önmagukért, hanem nehezebb helyzetben lévő embertársaikért is felelősek.
3. **Érvényesülés és értékteremtés:** Az ifjúság új értékek hordozója, teremtője, jelentős társadalmi erőforrás, érvényesülése a társadalmi értékmegújulás alapja.
4. **Szubszidiaritás és transzparencia:** Az ifjúságpolitikában a döntések átláthatóak, nyilvánosak kell, hogy legyenek, és a lehető legközelebb kell, hogy megszülessenek a döntés terheit viselőkhöz.
5. **Önállóság és fejlesztés:** A harmadlagos szocializációs közeg kapcsán és a reszocializációs helyzetekben a közeg szereplőinek közös felelőssége van abban, hogy az ezt kezelni képes „kritikus tömeget” elérő erőforrásokat biztosítsa.

Ehhez képest az érvényben lévő egri ifjúságpolitikai koncepció kialakításánál a következő alapelveket vették figyelembe:

1. Gyermekek- és ifjúsági korosztálynak tekintik a 3-29 éves korosztályt
2. Alanyai az itt lakó gyermek és ifjúsági korosztály és a város oktatási intézményeiben tanuló fiatalok, továbbá a városban szolgáltatást igénybe vevő fiatalok
3. A nevelési, oktatási intézmények az ifjúsági problémák kezelésének aktív színterei
4. A koncepció készítésekor a gyermek és ifjúsági korosztály aktív részvételének, szerepvállalásának biztosítása, a fiatalok bevonása
5. Együttműködés és partnerség erősítése a fiatalokkal foglalkozó intézmények, szervezetek, civil közösségek között
6. A koncepció reális, a város teljesítőképességével összhangban lévő célokat, feladatokat határoz meg
7. A célok érvényesülése érdekében többszoros finanszírozás kialakítása, fenntartása

8. A folyamatos monitoring lehetőségének kialakítása
9. Az ifjúsági korosztályok tagjai és közösségeik, szervezeteik egyenrangú résztvevői, alakítói a róluk szóló döntéseknek. A róluk szóló döntések átláthatóak, nyilvánosak kell, hogy legyenek.
10. Az ifjúság, valamint az ifjúságügy szereplői nemcsak önmagukért, hanem nehezebb helyzetben lévő embertársaikért is felelősek
11. Az ifjúság új értékek hordozója, teremtője, jelentős társadalmi erőforrás, érvényesülése a társadalmi értékmegújulás alapja.

Az alapelvekből is kiderül, hogy az egeri ifjúságügy egy komplex kihívás, aminek a város önkormányzata, a helyi intézmények, a civil szervezetek, valamint az érintett korosztály érdekképviselői szervei csak integráltan képesek megoldani.

A következőkben áttekintjük néhány, az egeri fiatalság helyzetét vizsgáló kutatási projekt eredményét, különös tekintettel a legutóbbi, átfogó, 2016-os vizsgálat eredményeire.

2.4. Az egeri fiatalság néhány jellemzője

Az egeri ifjúságkutatás a korábbi évtizedekben is több kutatási projekten keresztül valósult meg, így lehetőség van az időbeli trendek bizonyos mértékű áttekintésére is.

1999-ben például sor került egy, a 8-9. osztályos diákokra koncentráló, reprezentatív kérdőíves vizsgálatra, amelyet több mint 600 tanuló töltött ki önkéntesen, egy az adott korcsoportra reprezentatívnak nevezhető mintán.

2005-ben a Mobilitás Ifjúságkutatási Irodája által végzett kutatás az Egerben élő, illetve az oda bejáró 15-29 éves korosztályból kérdezett meg 1000 főt.

Az ifjúságkutatás 2010, Eger című kutatási projekt során 9-14 évfolyamokra járó fiatalok reprezentatív mintáját kérdeztek meg kérdőíveken keresztül.

Egeri ifjúságkutatás 2016, részben kérdőíves (500 fős mintán a 14-25 éves korosztályban), részben fókuszcsoporthozos interjú, részben pedig egy mélyinterjú segítségével készült.

3. ábra: Az egri fiatalok külföldi letelepedési hajlandóságának motivációi a 2016-os egri ifjúságkutatás eredményeinek tükrében (Forrás: Eger MJV, 2016)

A 2016-os komplex vizsgálat megállapította, hogy a fiatalok tisztába vannak a 21. századi „korszellemmel”, miszerint az életpályák általában nem lineárisak: életük során többféle munkát és élethelyzetet kell kezelni tudni. Az ehhez való egyik alkalmazkodási stratégia a földrajzi mobilitás jelentőségének növekedése lehet. A válaszadók által megadott három legvalószínűbb motiváció a külföldi letelepedésre a nyelvtanulás, a pénzkereset és a világlátás. Legkevésbé a családi okok, az egyéb tanulmányok és az önismeret fejlesztése jelentkezik befolyásoló faktorként.

Nagyon fontos és figyelembe veendő szempont még, hogy a fiatalok a saját versenyképességüket még mindig a felsőfokú végzettség megszerzése segítségével szeretnék javítani. Ez ugyanakkor nem áll összhangban azzal a politikával, amit hazánkban a kormányzat és néhány – különösen a gépipari beszállítói – gazdasági lobby igyekszik követni: a fiatalok minél gyorsabb – általában 3-4 éves szakiskolai képzés utáni – betérése a munkaerőpiacra, alacsony bérekkel, így biztosítva versenyképességet a magyarországi multinacionális vállalatoknak.

A diplomát szerezni kívánók jelentős része ugyanakkor nem Egerben akar felsőfokú végzettséget szerezni. Ez – a tanulmány szerzői szerint – alapvetően nem a városnak szóló üzenet, hanem az Eszterházy Károly Egyetem hiányos képzési palettájának a következménye.

Míg korábban a megkérdezettek nagy része hiányolta az iskolán kívüli önfejlesztő lehetőségeket (nyelvtanulás, művészetek) Egerből, addig az elmúlt 10 esztendőben számos fejlesztés történt ebben az irányban, ugyanakkor például a nyelvtudás fejlődése egyre inkább az elvándorlás irányába motiválja a fiatalokat. Az idegen nyelveket nem beszélők aránya folyamatosan csökken, ugyanakkor a

nyelvvizsgálóval rendelkezők aránya nem növekszik ilyen mértékben.

A tanulási célú elvándorlás már a korábbi egri ifjúságkutatások eredményeiben is határozottan megjelent. 10 évvel ezelőtt is már több mint 20% tervezte más országba történő távozását tanulás céljából, míg más magyarországi településen majdnem a megkérdezettek fele szeretett volna továbbtanulni. Ezek a szándékok leginkább a gimnazistákra és a diplomás szülők gyermekeire voltak jellemzőek. A nyelvismerettel rendelkezők nagyobb arányban mennének el külföldre.

A munkavállalási célú elvándorlás egyértelmű jellemzője az egri fiatalságnak. A felmérések szerint az egri fiatalok több mint fele más EU országban szeretne dolgozni, független a szülők végzettségétől. Leginkább ugyanakkor a bejárós tanulók szeretnék elmenni innen, ami arra utal, hogy nem megfelelő mértékben sikerül őket beintegrálni a város életébe és társadalmába. A válaszadók a munkahelyek és a szórakozás hiányát említik, mint az itteni letelepedést gátló fő tényezőket. A külföld mellett más hazai települések is jelentős konkurenciát jelentenek Egernek, hiszen több mint a fiatalok fele más településen tervezi a munkába állást a végzettsége megszerzése után. Az elhelyezkedési lehetőségeket Egerben és környékén alapvetően negatívan ítélik meg a fiatalok, de ez különösen a lányokra jellemző, akik között a műszaki és informatikai pálya nem jelent elsődleges elhelyezkedési lehetőséget.

Érdekes megjegyezni, hogy a diplomás szülők gyermekei kifejezetten előnytelenül ítélik meg a város munkaerőpiaci lehetőségeit. Valószínűleg közöttük többen vannak azok, akik humán értelmiségi műveltséggel és kultúrával rendelkeznek, amelynek megfelelő környezetet Eger jelenleg nem tud megfelelő mértékben biztosítani.

A fiatalság viselkedésének egyik fontos befolyásoló közegét jelentik azok az önszerveződések, amelyek a valós, vagy éppen a virtuális térben kereteket jelentenek. A felmérések szerint a fiatalok a virtuális térben szívesen vesznek részt közösségekben – itt nagy valószínűséggel keresnek hasznos információkat is a baráti kapcsolatokon kívül. Ugyanakkor az „offline”, vagy valós életben is szívesen élnek meg kapcsolataikat, ezért nagy szükség lehet a közösségi terekre is. A virtuális térben való kapcsolatteremtés sajátossága a homofília, azaz a hasonló karakterű fiatalok keresik egymás kapcsolatait.

A fiatalok számára leginkább kézzelfogható kommunikációs csatornák az internetes közösségi fórumok, a magasabb életkorúak között a Facebook, a még fiatalabbak között pedig a Twitter és az Instagram. A vizsgálatok szerint a klasszikus kulturális-művelődési intézményeket, amelyeket az önkormányzat jelentős anyagi ráfordításokkal tart fent, csak kevesen látogatják, inkább az alternatív formák, amelyeket fiatalok és civilek szerveznek, volnának kedveltebbek a köreikben (pld. Egál, Egrix).

Az elmúlt időszakban a passzív (internetes) időtöltés egyre gyakoribb az ifjúság tagjainak köreiben. A valós mobilizálásuk ennek következtében egyre nehezebb. A városi rendezvények közül a sportesemények a leginkább kedveltek köreiben, a kulturális és egyéb

programok fiatalok általi látogatottsága nem éri el a megfelelő érdeklődési szintet. Sajnálatos, hogy a 2016-os kutatás eredményei azt mutatják, hogy az ifjúság tagjai szerint az önkormányzatnál és a városi intézményeknél csak kevésbé ismerik és értik a fiatalok igényeit és világát.

Ennek megfelelően nem meglepetés, hogy a vizsgálatok szerint a társadalmi szervezetekhez való viszonyukra inkább a passzivitás jellemző, talán a sportegyesületek jelentenek bizonyos fokú kivételt ez alól.

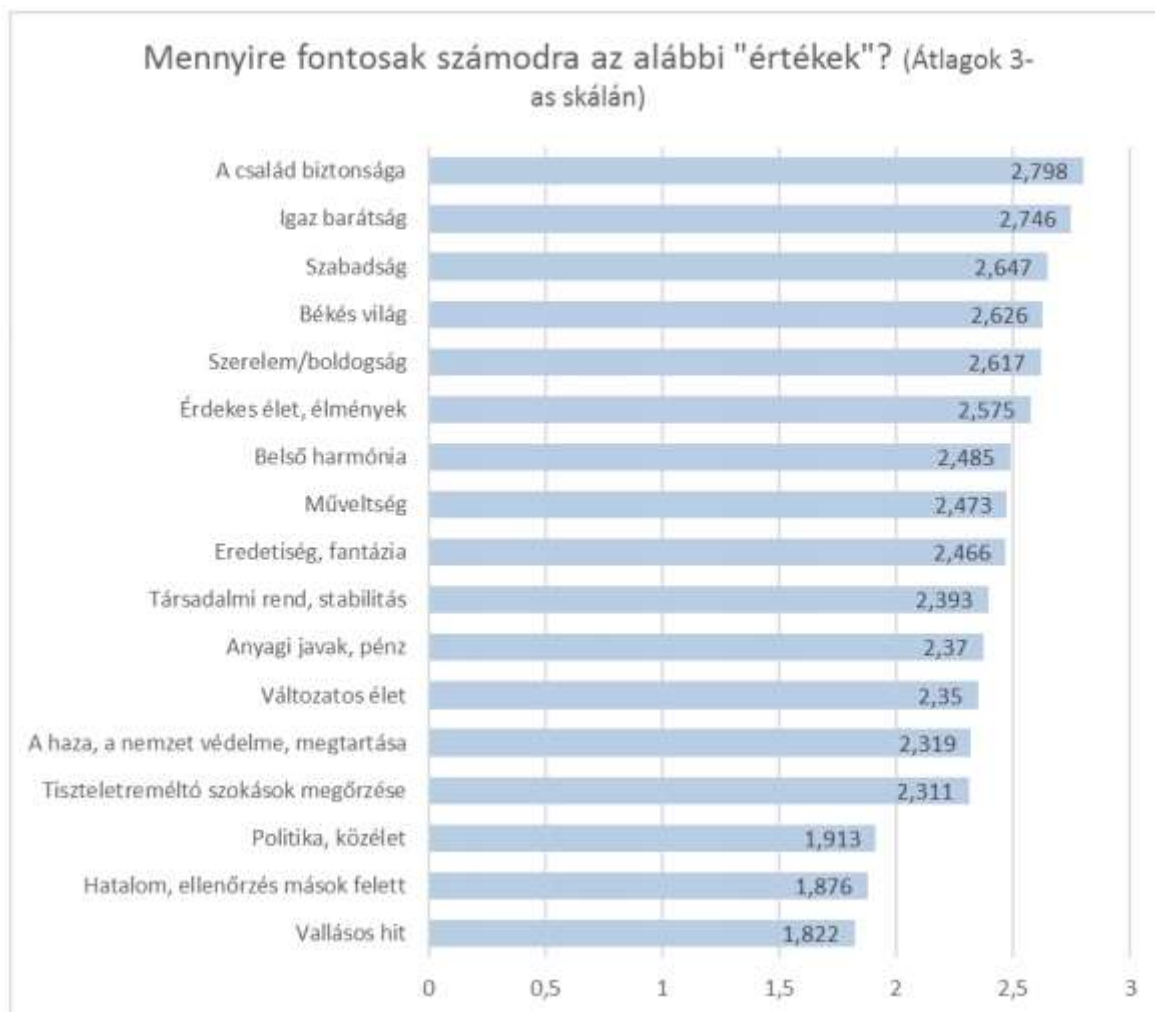
A 2016-os felmérés rákérdezett a válaszadó fiatalok értékrendjére is. Megállapítható, hogy az elsődleges fontosságú a család, illetve a barátság. Nagyon fontos ugyanakkor a szabadság és a békés világ is, mint érték. A szerelem, a boldogság, illetve az érdekes élmények és a harmónia a közepesen fontos értékek közé tartoznak, mint az eredetiség, a társadalmi rend és az anyagiak is. A legkevésbé releváns, de még megemlített tulajdonságok között szerepel a változatosság, a haza védelme, a politika, illetve az egyházi értékek. (3. ábra)

A vizsgálat kitért arra is, hogy a mobilitást inkább választó válaszadó fiatalok számára fontosabb értékek a következők: Változatos élet, Érdekes élet, Anyagi javak, Eredetiség, Fantázia, Szabadság, Békés világ, Vallásos hit, Műveltség, Belső harmónia. Ezek többségükben önmegvalósításra, élményszerzésre vonatkozó értékek – az anyagiak mellett.

A kevésbé mobil fiatalok szerint a fentieknél sokkal fontosabbak a Család biztonsága, Tiszteletre méltó szokások megőrzése, Hatalom, a Haza, nemzet védelme, illetve még az Igaz barátság is.

Az elvándorlásra frekvenciáltabban szavazók számára taszító (ún. push) faktornak számíthatnak a rasszizmus, elmagányosodás, munkanélküliség és a szegénység. A mobilitási hajlam mögött ugyanakkor gyakran egyfajta élménykeresés, önmegvalósítás is tetten érhető.

4. ábra: A 2016-os egeri ifjúságkutatásban feltárt főbb értékek (Forrás: Eger MJV, 2016)

Az egeri ifjúságkutatások, illetve a rájuk építő önkormányzati fejlesztési koncepciók és dokumentumok összefoglalóan a következő helyzetértékelést adják Eger MJV fiatalokhoz való kapcsolatrendszeréről.

Eger MJV egy ún. befogadó iskolaváros, amely jelenleg „tranzit” funkciókat lát el. A középiskolások, különösen a gimnazisták (felsőfokú végzettségre törekvők) nagyobb arányban kívánnak elmenni más városokba felsőfokú végzettséget szerezni. Rajtuk kívül jellemzően a bejárók mennének el inkább más hazai térségekbe, addig az egeriek inkább külföldre irányulnak. Általában elmondható, hogy a nyitott, önmegvalósításra törekvő fiatalok inkább elvagyódnak. A felsőfokú végzettségre szert tenni kívánók nagyobb valószínűséggel hagynák el a várost, de a másik oldalon létezik egy trend, hogy az alacsonyabb jövedelmű

családokhoz tartozók is nagyobb valószínűséggel költöznének el Egerből.

Az elvándorlás egy globális okokkal is magyarázható folyamat, ami ellen helyi szinten cselekedni nagyon nehéz. Pozitív irányú változást jelenthetnek ugyanakkor a fiatalok szervezett (reál)közösségei, amelyek többek között alkalmasak a szabadidő kulturált eltöltésének, illetve az ifjúsági érdekvédelemnek az ellátására is. A városban jelentkező helyi fejlettség szerepe fontos lehet a szolgáltatások javításában, jobb lehetőségek teremtésében, így pozitívan hathatnak a vándorlási folyamatokra is. A fiatalok számára az oktatás, a munkalehetőségek és a családalapítással kapcsolatos feladatok a legfontosabbak. A koncepció fő célja szerint a cél helyi, önkormányzati szinten nem lehet a vándorlási folyamatok direkt befolyásolása, hanem inkább az érintett népesség jobb hozzáférése a számukra fontos szolgáltatásokhoz.

3. A mélyinterjúk eredményeinek a bemutatása

A kutatás első felében a városnak, a munkájuk és tapasztalataik alapján fiatalokkal foglalkozó prominensei közül kilencet választottunk ki. A kiválasztás előtt konzultáltunk a projekt külső partnereivel is. Az interjú vázlatát is egy belső workshop alkalmával alapoztuk meg, majd a közreműködő szakértők elkészítettek egy 1.0 változatot. Ez a változat ismét kiküldésre került a partnereknek, akiknek még lehetőségük volt kiegészíteni azt. A vázlat Egerben alkalmazott végső változatát a tanulmány mellékletei között olvashatjuk. (. melléklet)

Az interjúk előtt egy felkérő email került kiküldésre a felkért személyeknek, majd telefonon keresztül pontosításra került a mélyinterjú pontos időpontja. Az interjúkat – ebben a műfajban jártas – senior kutatók készítették a vázlat alapján. Egerben a beszélgetésekről hangfelvétel nem készült, ugyanakkor a kérdező folyamatosan jegyzetelte az elhangzottakat. Az e-képpen elkészült emlékeztetőt még egyszer kiküldtük a válaszadóknak, akiknek lehetőségük volt kiegészítéseket és megjegyzéseket fűzni hozzá.

A határon túli partner szervezetek az interjúvázlatot tartalmában nem módosították, csak a benne előforduló földrajzi neveket specifikálták sajátos környezetükhöz. Az előkészületek során felmerült, hogy a határon túli magyar partnerszervezetek kikkel készítsék el az interjúkat. A legfontosabb kérdés az volt, hogy csak magyar ajkú prominensekkel, vagy a helyi többségi nemzet elitjének tagjaival is megtörténjen-e az interjúztatás. Végül a nyelvi nehézségek elkerülése, illetve a konkrét kutatási célra történő koncentráció érdekében a partnerek mind magyar ajkú interjúalanyokat választottak. Esetükben több helyszínen hangfelvételek is készültek, amelyekből digitális szöveg formátumú emlékeztetők íródtak.

Az interjúzást a hazai, illetve a határon túli partner szervezetek munkatársai végezték, akik valamennyien rendelkeznek hosszabb-rövidebb idejű kutatói-interjú tapasztalatokkal, illetve helyi kötődéssel, így az általuk készített interjúk nagy valószínűséggel alkalmasak arra, hogy eredményeikből következtetéseket tudjunk levonni a kutatási alapkérdések tekintetében.

3.1. Az interjúalanyok néhány jellemzője

Egerben az interjúalanyok összeválogatása során arra törekedtünk, hogy a különböző szektorokban (gazdaság, civil, közigazgatás, önkormányzatiság) érdekeltek arányosan megjelenítésre kerüljenek. Ennek megfelelően megkérdezésre kerültek gazdasági

szereplők, önkormányzati vezetők, felső- és közoktatási szakemberek, civil vezetők, illetve a közigazgatásban dolgozó szakemberek egyaránt.

A válaszadók életének földrajzi helyszíneire is rákérdeztünk az interjúban. Az egeri interjúalanyok döntő részben észak-magyarországi gyökerekkel rendelkeztek. A képzettségi szintjük szerint valamennyien diplomások, de vannak PhD doktori címmel rendelkezők is közöttük. Többségük humán, illetve gazdasági területen tanult a felsőoktatásban, de akadt közöttük katonai alapvégzettséggel bíró is. A megkérdezettek kivétel nélkül szoros kapcsolatban vannak a fiatalokkal, illetve közülük néhány speciális csoporttal (tanulók, hallgatók, hátrányos helyzetűek).

Kárpátalján a válaszadók valamennyien helyi gyökerekkel rendelkeznek, közöttük sokan több funkciót is betöltenek/betöltöttek a térségben. Foglalkozásukat tekintve van közöttük oktató-nevelő-főszerkesztő, tanácsadó, menedzser, cserkészvezető, rektorhelyettes, újságíró, pedagógus, vállalkozó, hitoktató és lelkesítő is. Többen közülük Kárpátaljához képest már töltöttek hosszabb-rövidebb időt külföldön, jelentős részben Magyarországon.

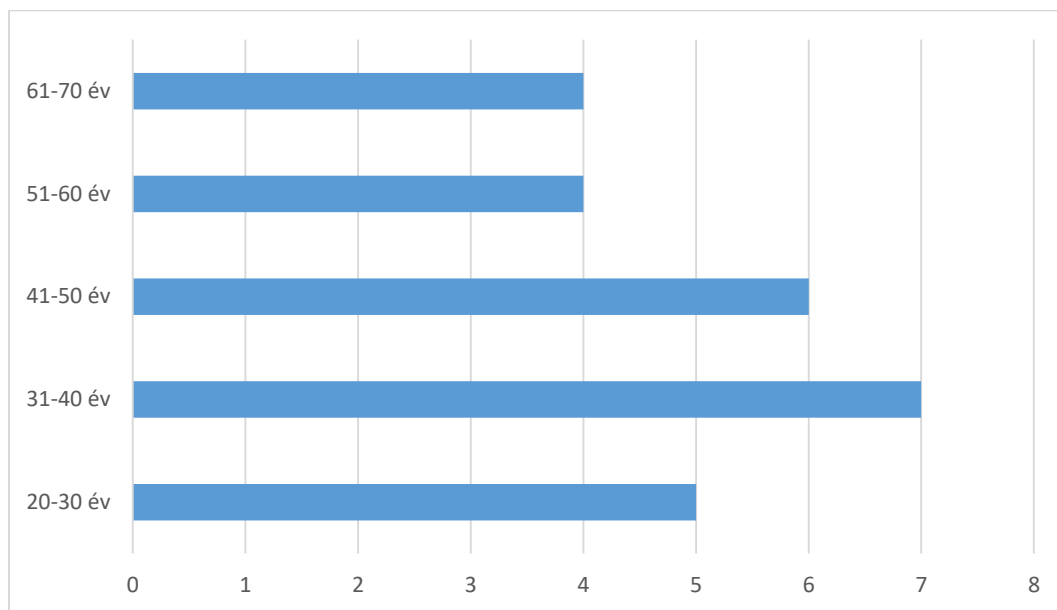
Felvidéken ehhez hasonlóan pedagógusok, polgármester és projektmenedzser válaszolt a kérdésekre, így megfelelvén a több szektor együttes vizsgálatának.

Erdélyben a megkérdezettek ugyancsak a humán értelmiségiek közül kerültek ki, így a kérdésekre választ adtak lelkipásztor, civil vezető, jogász és helyi politikus is.

A megkérdezettek életkori megoszlására jellemző a kiegyensúlyozottság, a 31-41 év közöttiek vannak relatív többségben, de még az elvi aktív életkoron felüliek (általában a civil szektoron keresztül) is szép számban megtalálhatók közöttük.

Összességében megállapítható, hogy mind Egerben, mind a kárpát-medencei partnerszervezeteknél a fiatalokkal valóban napi munkakapcsolatban lévő, alapvetően humán értelmiségieket kérdeztünk meg a fiatalok elvándorlásáról. A pozícióik és tapasztalataik alapján válaszaikat előzetesen relevánsnak ítélni lehetjük a vizsgált témáját illetően.

5. ábra: Az interjúalanyok életkori megoszlása (fő) (Forrás: Saját szerkesztés)

Az interjúalanyok kiválasztása során valamennyi partnerszervezet törekedett a nemi egyensúly biztosítására, így a férfi-nő arány a mintán belül 50-50% között alakult minden helyszínen.

3.2. Személyes érintettség, életpályák

Az interjú első kérdésének részeként rákérdeztünk a válaszadók életpályájára abból a szempontból, hogy személyesen töltöttek-e rövidebb-hosszabb időt külföldön munkavállalás, tanulás stb. céljából. Ezen kívül a családtagok, személyes ismerősök és közeli barátok életpályájáról is igyekeztünk tájékozódni a kivándorlás szemüvegén keresztül.

Egerben arányosan alakult a válaszadók között az alapvetően „otthonülők” vagy „lokálpatrióták” (tősgyökeres egriek, vagy környékbeliek jelentősebb külföldi, vagy más hazai régiókban történő tartózkodás nélkül) és a hosszabb-rövidebb ideig külföldön vagy más hazai régióban élők szám.

„Külföldön hosszabb ideig egy 9 hetes angliai ösztöndíjjal tartózkodtam. Lokálpatriótának tartom magam, eszembe sem jutna, hogy kivándoroljak. A családtagjaim közül sincs kint senki.”

Kevés kivételtől eltekintve ugyanakkor az interjúalanyok családtagjai közül vannak hosszabb ideig külföldön dolgozók, illetve idegenben letelepedettek. Néhányan kifejezetten „kozmpolitának” számítanak, hiszen nem Egerben születtek, életpályájuknak csak egy szűkebb szelete ez a város. Megfigyelhető, hogy a „lokálpatrióták” családtagjai közül is kevesebben érdekeltek külföldi vagy más hazai térségben való letelepedésben, illetve munkavállalásban.

„Személy szerint lokálpatrióta vagyok, ahogy az egész családom is. Barátaim és kortársaim ugyanakkor szép számban mentek el Egerből, akár midlife emberek is.”

Kárpátalján a válaszadók személyes érintettsége az elvándorlásban széles spektrumot mutat. Furcsa sajátossága a térségnek, hogy az országon belüli elvándorlás – nyilván az etnikai specialitások miatt – nem jellemző. A válaszadók legnagyobb része családtagjain, hozzátartozóin keresztül közvetlenül érintett az elvándorlásban:

„Ebből a hat főből én vagyok az egyetlen jelenleg, aki életvitel szerűen Kárpátalján tartózkodik...”

„Hozzátartozóim révén is érintett vagyok a külföldi munkavállalásban.”

„Személyesen nem vagyok érintett a kivándorlásban, de van külföldön dolgozó gyermekem és olyan hozzátartozóm is, aki nem csak külföldön dolgozik, hanem ott is él.”

Egyesek éveken keresztül éltek és dolgoztak már Budapesten, így kiépítettek egy kapcsolatrendszert, amin keresztül most utódaik élnek ott:

„Családban három fia van Budapesten, ott élnek és ott dolgoznak, mert nem szeretnék, hogy elvigyék őket meghalni a keleti fronton.”

Természetesen olyan is akadt az interjúalanyok között, aki maga is megtapasztalta a külföldi munkavállalást, ami az esetek egy jelentős részében a magyar anyaországot jelentette:

„elkapott egy hullám, hogy nem elég az, amit itt kapok, másra van szükségem”

Az Ukrajnára olyan sajnálatosan jellemző ingtag politikai helyzet miatt még a szülőföldjükhöz rendkívül ragaszkodó prominensek közül is volt, aki így nyilatkozott:

„Lehet olyan helyzet az országban, aminek következtében mi is külföldre kényszerülünk, de ezek már nagyon drasztikus dolgok kell, hogy legyenek.”

„Külföldön nem dolgozott még, és nem is gondolkodik rajta. Olyan szempontból érintett az elvándorlásban, hogy van egy háza Magyarországon. A 2015-ös háború óta, mivel három gyereke van, és szolgálati lakásban él, és gondolkodtak, hogy, ha a háború miatt menni kell, akkor legyen hová.”

Kisebbségben voltak azok a kárpátaljaiak közül, akik az abszolút ragaszkodó, vagy „lokálpatrióta” csoportba tartoznak és sem maguk, sem családtagjuk nem érintett az elvándorlásban:

„Nincsen senki a családomban, aki elvándorolt a szülőföldjéről. Nem dolgoztam még külföldön, és nem is tervezem.”

„Nincs tervben, hogy külföldön dolgozzak, de nem vetem el a lehetőségét, ha egyszer úgy alakul.”

Felvidéken – hasonlóan a korábbi kárpát-medencei felmérések eredményeihez – többen voltak a ragaszkodók. Valószínűleg Szlovákia relatíve korábbi EU csatlakozása is közrejátszott a jelenlegi helyzet megteremtésében:

„Családomban nem jellemző az elvándorlás, én sem dolgoztam soha külföldön, és nem is gondolkozom rajta”

„Személyesen nem vagyok érintett a témában és közvetlen családtagjaim sem vándoroltak el. Azon szerencsések közé tartozunk, akiknek a lakóhelyük közelében sikerült munkát találni.”

Jellemző az itteni magyarságra, hogy számukra alapvetően nem az anyaország jelenti az alternatívát, hanem már kinyíltak Európa más nagyobb térségei is:

„Én nem dolgoztam külföldön és nem is tervezek, de rokonaim közül többen huzamosabb ideje külföldön találtak munkát vagy ingáznak Ausztriába, Németországba.”

Az itteni válaszadók többször kihangsúlyozták az érzelmi kötődés, a szülőföld szeretete és az identitás fontosságát:

„...de a szívem hazahúzott...”

„Nem dolgoztam külföldön, mert mindig is az volt az elképzelésem, hogy ezt a régiót kell támogatni és itt

éreztem magam igazán itthon. Nem tervezek külföldön dolgozni, de azt, hogy a gyerekeim a jövőben hogyan látják majd ezt a régiót, mennyire akarnak majd külföldön dolgozni, nem vagyok biztos benne, hogy tudom e majd befolyásolni.”

Láthatóan a jelenlegi ragaszkodó prominensek is félnek attól, hogy az utánuk következő generációk már egy másféle szituációba kerülhetnek és számukra esetleg nem jelent prioritást a szülőföld szeretete már.

Erdélyben a korábbiakhoz annyiban hasonló a helyzet, a legtöbb válaszadó vagy maga is, vagy családtagjain keresztül részese a globális (nemcsak Európán belüli) migrációnak:

„A tágabb családomból nagyon sokan dolgoznak és élnek külföldön.”

„A fiam 14 éve költözött el az USA-ba”

„Barátaim, rokonaim jelentős része külföldön van, teljes családdal, s nem csak Európában, Amerikában is.”

A relatíve ragaszkodók között is többen rendelkeznek már idegenbeli tapasztalatokkal, esetükben megjelent az országon felmérésekben (lásd korábban!) alulreprezentált önkéntes munka lehetősége is:

„Szűk családi körömből volt, aki külföldön vállalt munkát, de mindenki hazatért”

„Néha elgondolkodom, hogy elmennék 1-2 évre hajóra dolgozni, vagy önkéntesként Afrikába.”

Összegzésként elmondható, hogy a nyilatkozó prominensek legnagyobb része személyesen, vagy közeli hozzátartozóikon keresztül érintett az elvándorlásban. Kiemelhető az adott térség politikai stabilitásának és helyzetének a fontossága a vélemények formálásában. Egy kedvezőtlen makro-politikai szituációban még a ragaszkodók mag-tömege is elképzelhetőnek tartja az elvándorlást. Ilyen instabil körülmények közé a visszatérés is nehezebben képzelhető el.

Az EU tagsággal és így relatíve nagyobb mozgási szabadsággal rendelkező államok polgárai számára könnyebbnek tűnik a rövidebb – általában munkavállalása, vagy tapasztalatszerző célú – vándorlási döntések meghozatala, illetve ilyen esetekben a visszatérésre is nagyobb az esély.

3.3. A fiatalok elvándorlásának főbb okai

Az interjú vizsgálatok nagy hangsúlyt fektettek a miértek, az elvándorlás okainak feltárására. Ennek magyarázata, hogy akkor adhatunk sikeres recepteket az elvándorlás mérséklésére, esetlegesen hasznosítására, ha tisztában vagyunk az alapvető okokkal.

Ahogy az országos és kárpát-medencei felmérésekben láthattuk, sokféle motiváció vezérli a fiatalokat a migrációra, de döntő jelentőségű az anyagi szféra. Ennek megfelelően valamennyi célterületen különválasztottuk az anyagi-financiális természetű és az egyéb indokokat.

Egerben valamennyi válaszadó kiemelte a pénzszerzés primátusát.

„Munkahely tekintetében az egeri fiataloknak nemcsak a külföld, de Budapest és Nyugat-Magyarország is vonzó.”

A fiatalok életének megalapozásához – hacsak nem áll rendelkezésre kellő szülői támogatás – nem elegendők a város által biztosított munkalehetőségek. A munkahelyek a viszonylag közeli fővárosban jóval magasabb jövedelemmel kecsegtetik a fiatalabb generációkat, így Budapest jelentős elszívó erővel rendelkezik. Ha ehhez hozzáadjuk a hevesi megyeszékhely kiskereskedelmi, illetve ingatlanpiaci relatív drágaságát és az ezzel párhuzamosan alacsonyabb fizetéseket, a gazdasági célú elvándorlás motivációit könnyebben megérthetjük. Többen megjegyezték, hogy az épülő gyorsforgalmi út is kétélű fegyver, hiszen erősítheti ezt a fajta elvándorlást, de az ingázást is, amin keresztül Eger egyfajta alvótelepüléssé silányulhat. A megyeszékhely versenyszférához kötődő munkaerőpiacra szélsőségesen specializált, hiszen az álláshelyek nagyobb része a gépiparhoz és a turizmushoz kötődik. A magasabban képzett humán értelmiségiek számára csak a közsféra kínál szűk spektrumú álláslehetőségeket (önkormányzat, közigazgatás), de ezek is zsugorodni látszanak a közeljövőben az önkormányzati rendszer funkcióinak zsugorodása és az elektronikus közigazgatás kiterjedése miatt.

A nem anyagi okok között többen jelezték, hogy egy generációs értékválságnak lehetünk szemtanúi. Többen az előző nemzedékek nyugat-rajongásával magyarázták a mai fiatalok kelet-nyugat migrációs mozgását, hiszen három generáción keresztül a családok értékrendje ezt sugallta nekik. Az értékválság megoldásához nem járult hozzá konstruktívan a mobil-korszak elterjedése, hiszen ebben relatívvá váltak az értékek, a földrajzi tér összezsugorodott, jelentőségét veszítette, a fiatalok gyökértelessé váltak. E sorok írója – maga is egeri humán értelmiségiként – évtizedek óta szemtanúja a földrajzi műveltség visszaszorulásának. A geográfia tantárgy iskolarendszeren belüli visszaszorulása más műveltségi elemekkel szemben, mint az informatika, vagy a nyelvtudás, folyamatos. A heti 1-1,5 órában (egyes középiskolákban már egyáltalán nem oktatott) földrajz képtelen valódi identitást adni a fiataloknak, így a „Gyere haza, fiatal!” típusú akciók sikere reménytelennek tűnik. Az

informatikában jártas és kiváló nyelvtudással bíró fiatalok földrajzi, lokálpatrióta műveltség nélkül tökéletes kozmopolita munkaerőt jelentenek a multinacionális cégeknek, így elvándorlásuk kifejezetten magas méreteket ölt.

„Vannak, akik nem találják a helyüket egy ilyen jellegű városban. Eger kulturális adottságai a méretéhez viszonyítva kiválóak. Munkahelyek tekintetében persze vannak hiányok és problémák. Úgy lehetne fogalmazni, hogy máshol jobb, nem pedig itt rossz!”

Más válaszadók kiemelték, hogy a mai fiatal generáció egy „kulturális vákuumban” él, ami kiegészülve a nemzedékre természetesen jellemző kíváncsisággal, egyértelműen elvezet az elvándorláshoz.

„A fiatalok kivándorlása mögött az (is) áll, hogy a szüleik ma még mindig fényesnek és hibátlannak látják a Nyugatot.”

Egyes vélemények szerint Egerben egy innováció-ellenes, fiatalellenes légkör uralkodik. A megyeszékhely úgy tűnik, mint egy: „ókonzervatív kisváros”

„A külföldiek véleménye szerint az egriek keveset mosolyognak, nem viselkednek partnerként, bizalmatlanok. Ez elég furcsa és szomorú egy turistavárosban. A város ókonzervatív hangulata nem túl vonzó (éttermek, kocsmák, emberek). Egy, a nyitottságra vágyó fiatal is elhagyhatja Eger emiatt a tulajdonság miatt.”

„Egy mai diplomás fiatal, ha nyelvet beszél, diplomája van és nincsenek családi kötöttségei, akkor könnyen elvándorol. Ez még valószínűbb, ha egy egri fiatal máshová járt egyetemre, esetleg ERASMUS programban már volt szerencséje kipróbálni a külföldet. A mai fiatalok nem félnek, Európa nyitottá vált.”

A turisztikai üzenetként sugallt nyitottság és fiatalos innovativitás csak egy látszat üzenet, a város társadalma alapvetően zárt és kirekesztő. Eger – bár még éppen „vitális kisváros” – fiatalok híján elveszítheti arculatát és megmarad egy „lefejezett társadalom vagy csonka társadalom”.

Ezeket a negatív jellemzőket erősítik a helyi intézmények hiányosságai, amelyek közül sokan a permanens, fiatalok által kitalált és működtetett szórakozási lehetőségeket emelik ki. A másik ilyen súlyos hiányosság az oktatási rendszerben rejlik. Eger valódi iskolaváros, de leginkább csak a 18 év alatti korosztálynak. A felsőoktatási lehetőségek nem

elegendőek, az Eszterházy Károly Egyetem nem elegendő az Egerben érettségizett fiatalok tömegeinek megtartására. Az itt folyó oktatás nem képes kiszolgálni a helyi munkaerőpiaci igényeket sem, hiszen Egerben a gépipar igényeihez műszaki felsőoktatásra volna szükség.

„Egerben sajnos nem létezik műszaki felsőoktatás, amire a munkaadóknak a legnagyobb szüksége volna.”

Kárpátalján is a legtöbb válaszadó elsődlegesnek tartotta az elvándorlásban az anyagi indokokat:

„leginkább a legnagyobb motiváció az-az anyagi helyzetnek a javítása”

„Mindenekelőtt a megélhetés.”

„Pénzkereseti célból mennek el a fiatalok”

„Az a fő kérdés, hogy anyagilag nem tudnak megélni. Ha ugyanannyi fizetést meg lehetne kapni, mint a magyarországi fizetés 70-80%-a, akkor a többség itt maradna.”

A kárpátaljai kereseti lehetőségek meg sem közelítik még a kelet-magyarországi szintet sem, így a fiatalok számára hatalmas vonzerőt jelent az ideiglenes, vagy permanens elvándorlás:

„Amint átlépi egy fiatal a határt, onnantól kezdve ugyanazért a munkáért háromszorosát, vagy ötszörösét is meg lehet keresni.”

Ugyanakkor többen kiemelték, hogy ez jó esetben csak a vendégmunkási létet jelenti, a külföldi keresetet sokan otthon akarják majd felhasználni, elkölteni:

„Az ott megkeresett pénzből akarják sokat itthon megalapozni a jövőjüket.”

„Főleg nyáron elmennek idénymunkába felnőttek és diákok is.”

Többen hangsúlyozták ugyanakkor, hogy a pénzhez való vonzódás nem természetes, a nyereségvágy az ember szerzett tulajdonsága. Gazdaságon kívüli tényezők (neveltetés, korszellem) is rejlenek a jelenség hátterében:

„minél kevesebb munkával akarunk minél több pénzt keresni”

„a szülők is jobb jövőt szeretnének a gyermekeiknek, így próbálják őket arra ösztönözni, hogy próbáljanak külföldön szerencsét, folytassák ott tanulmányaikat.”

A kárpátaljai interjúalanyok felsoroltak számos – nem anyagi jellegű – okot még a migráció hátterében. Ezek közül számos kulturális jellegű sorolható fel, mint az identitás és a globalizáció:

„nem igazán találta itthon a helyét”

„az elmúlt években nagyon nyitottá vált a világ”

„világot szeretnének látni a fiatalok”

„Illetve a világ megismerése is közrejátszik, plusz egy nagy város vonzó egy fiatalok számára.”

Sajnos a legtöbben döntő jelentőséget tulajdonítanak az Ukrajnában jelenleg zajló politikai-társadalmi folyamatoknak a magyarság elvándorlása tekintetében:

„A körülmények alatt értem az ország fejlettségi szintjét, a gazdasági helyzetet, a kulturális és szociális helyzetet.”

„olyan törvényerejű intézkedések születnek, amelyek elbizonytalanítják a fiatalokat arra nézve, hogy ők a saját nemzeti identitásuk és kultúrájuk ápolását azt megtehetik azt szülőföldükön”

Ez szélsőséges esetben a fiatalok biztonságának és életének a fenyegetését is jelentheti, amit az itt élők napról napra átélnek:

„Kamu duma a kalandvágy....nem jellemző. Az a kalandvágy inkább, ha maradnak.”

„A fiúknál a katonaság miatt”

„Nem a külföld vonzó, hanem a helyi életkörülmények a lehetetlenek.”

„A fiús családokban a fiatal fiúk inkább menekülnek a háború elől.”

Az Egerben már megismert tanulási motiváció Kárpátalja válaszadóinál is több helyen megjelent:

„Akiket én ismerek fiatalok, azoknak jelentős része azért tanulmányi okokból ment el”

Ezzel összefüggésben – ahogyan Eger városában is – megjelenik a helyben elérhető, vagy el nem érhető tanulási kínálat is, mint potenciális motiváló erő:

„Persze vannak olyan fiatalok, akik olyan szakmában gondolkodnak, amire itt helyben nincs lehetőség, ők akarnak nagyvárosba menni”

Ugyanakkor a ma oly divatos szlogennek ható nyelvtanulás elvándorlást motiváló erejében nem nagyon hisznek az itteni prominensek:

„a nyelvtanulás biztos nem egy ilyen tömeges motivációs erő”

„Szerintem a nyelvtanulás egyáltalán nem játszik szerepet a kivándorlásban.”

„Nyelvtanulás céljából csak kis részük indul külföldre.”

Nagyon fontos vélemény is elhangzott, ami az anyaország felelősségét is felveti:

„a 2010-es könnyített honosítási állampolgárság megadása után kezdődött”

A magyarázat, hogy ez a könnyítés lehetővé tette a magyarországi áttelepedést, amivel kárpátaljai fiatalok tömegei éltek. Az otthonmaradó idősök, amíg erejükből telik tovább művelik a földeket, de pár éven belül erre már nem lesznek képesek. Az ő helyükre viszont néhány éven belül ukrán ajkú lakosság költözik, ami a magyarok területének újabb zsugorodását fogja eredményezni. A folyamat lavinaszerűségét is kiemelik, hiszen egy-egy sikeres külföldi életpálya rendkívül nagy vonzerőt jelenthet a szűkebb-tágabb ismeretségi kör számára:

„Mert, ha elmennek a barátok, akkor nincs miért itt maradni.”

Felvidéken is az elvándorlás legfontosabb tényezője az anyagi. Meg kell jegyezni, hogy a felvidéki partnerszervezet kelet-szlovákiai bázisú, így ez az ország kevésbé fejlett régiója. Ennek megfelelően nem meglepőek az ilyen vélemények:

„Nincs munkalehetőség. Azon kevés munkahelyen pedig, melyet vidékünkön felajánlanak, vagy elérhető, nagyon alacsony a bérezés.”

„Szegényebb családok, ahol a szülők túl drágának tartják az egyetemet a gyermekeik számára, viszont középiskolai végzettséggel itthon nem sok esélyük marad pénzt keresni, így a legjobb döntés számukra, hogy külföldön keresnek olyan munkát, ahol nem fontos a végzettség, de többet fizetnek, mint itthon.”

Ki kell emelni egy nagyon súlyos tendenciát is, ami akár egész családok elvesztését is jelentheti a jövőben:

„Vannak ennél is szegényebb családok, amelyekben már a szülők is eleve külföldön dolgoznak és pár hetente látják gyermekeiket, így például a nagyszülők nevelik őket.”

Ezekben a családokban az elvándorlás, a kötelékek hiánya miatt is nagyobb valószínűséggel bekövetkezik a következő generációkban is. Az ún. „szociális árvák” igazi kelet-európai jelenség, hiszen több szerző megemlíti a jelenség tömegességét a poszt-szovjet utódállamokban is. Szélsőséges esetekben egy rendkívül torz családszerkezet is kialakulhat, ahol a vér szerinti szülők csak nagynéni-nagybácsi szerepet tölthetnek be, míg a nagyszülőé lesz a szülő funkciója.

Az anyagiakon túl a térségből való elvándorlást egyes alapfunkciók hiánya is okozhatja:

„a szabadidő eltöltésére sincs sok lehetőség helyben”

A kelet-szlovákiai munkaerőpiac – hasonlóan az egréhez – a magasabban képzett értelmiségiek számára nem teremt elegendő lehetőséget:

„Kereslet inkább a szakemberekre van, mint a szellemi foglalkozásukra.”

A tanulást a Felvidéken is többen olyan motiváló erőnek ismerték el, ami miatt a fiatalok elvándorolhatnak. Ennek a folyamatnak a kimenetele természetesen kétséges:

„Különbséget kell tenni a külföldön munkát vállalók és a külföldön tanulók között, támogatni kell a külföldi tapasztalatszerzést és nyelvtanulást, melynek nagyon jó módszere a diákcsera program.”

„Vannak tehetősebb családok, amelyekben a nyelv tanulása miatt döntenek úgy a szülők, hogy külföldre küldik a fiatal gyermekeiket, vagy azért, mert úgy gondolják, hogy egy külföldi egyetem sokkal többet adhat nekik.”

Számos kulturális ok is felismerésre került az elvándorlás hátterében, így például az anyagiasság elterjedése, vagy a már Egerben is leírt internet-korszak kiteljesedése:

„Hogy anyagi okokra vezethető e vissza ez a probléma? Néha úgy látom, hogy inkább az anyagiasságra.”

„Amilyen gyors lett a világ az internetnek köszönhetően, amilyen gyorsan áramlik minden információ, olyan gyorsan szeretne mindenki meggazdagodni, tanulás és munka nélkül.”

Erdélyben is a legfőbb motivációnak a pénzszerzést („a lehető leggyorsabban”) tartják. Emellett a gazdasági átmenetből fakadóan egyfajta kényszer volt a külföldi munkavállalás:

„Rengeteg gyár, munkahely megszűnt,..., s ez arra kényszerítette a férfiakat, nőket, mesterembereket, hogy másutt keressenek megélhetést.”

„Általában az anyagi rész, ami kivonza őket”

Ez a motiváltság ugyanakkor még hasznos is lehet, hiszen a legtöbben visszatérnek utána a szülőföldjükre:

„Aki csak a pénzért megy el, az még haza is jön egy idő után”

Az anyagiakon túl az erdélyi interjúalanyok a fiatalokra jellemző kalandvágyat teszik meg egy fő motivációs faktornak:

„Egyértelmű, hogy kalandvágy, ha az ember fiatalon megy el, megismerni a világot...”

„Aki csupán csak kalandvágyból mennek el, tapasztalataim szerint sokkal kevesebb időt töltenek kint. Az általában csak kipróbálja magát, utazik, szórakozik, tapasztal és utána hazajön”

Ugyanakkor a kezdetben ideiglenesnek tervezett elvándorlás (tanulás vagy munka céljából) időközben sokszor permanenssé is válhat:

„Többször megtörténik az is, főleg hölgyeknél, hogy család miatt költöznek, esetleg egyetem ideje alatt megismerkednek valakivel, aki külföldön él és akkor odaköltöznek.”

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy valamennyi földrajzi térségben az anyagi motivációk elsődlegesnek nevezhetők. A megélhetéshez szükséges jövedelem előteremtése különösen Kárpátalján jelent nehéz feladatot, de más – gazdaságilag hátrányos helyzetű térségben – is fokozhatja az elvándorlást. Még a felemelkedőben lévő térségekben is előfordul, hogy a munkaerő képzettsége és a gazdaság igényei nem harmonizálnak, így a migráció továbbra is megmaradhat. Egy-egy nagyváros közelsége,

különösen a rurális/félig rurális térségekben tovább fokozhatja a térség kiürülését.

3.4. Az elvándorlás alanyai

Egerben a megkérdezett prominensek szerint az elvándorlással fenyegetett egyik fő réteg a diplomával rendelkezők csoportja, akik közül leginkább veszélyeztetettek a fiatal, éppen csak végzett, nyugati nyelveket jól beszélő fiatalok. Estükben nem, vagy csak gyengén működnek a családi kötöttségek. Általában saját családot még nem alapítottak, végzettségük pedig elegendő társadalmi tőkének tűnik a szülői ház elhagyására.

„Egy mai diplomás fiatal, ha nyelvet beszél, diplomája van és nincsenek családi kötöttségei, akkor könnyen elvándorol.”

Egri sajátosságnak tűnik, hogy a turizmus egy megfelelő kitörési pont, illetve prosperáló gazdasági ágazat, ami munkahelyek ígéretét jelentheti nagy létszámú fiatal munkavállalónak. Sajnos az elvándorlás az ebben az ágazatban dolgozók számát is veszélyezteti, hiszen, ahogy az egyik interjúalany megfogalmazta:

„A vendéglátásban dolgozók számára is vonzó lehet a Balaton, vagy a külföld, ahol egyetlen szűk szezon alatt megkeresheti az éves jövedelmét.”

„A szakmát szerző 18 évesek esetében is természetesnek nevezhető a tartós elvándorlás, számukra (például a vendéglátásban dolgozó szakácsok és pincérek) a megélhetést biztosítja az elvándorlás.”

Az értelmiségiek számára kinyíló globális gazdaság és társadalom nagyon kecsegtető lehet az innovatív hajlamú fiatalok számára, akár Nyugat-Európában, de még hazánk fővárosában is:

„Az értelmiségiek kivándorlása mögött más szempontok állnak. Számukra könnyebb innovatívnak lenni külföldön. A nyelvi kompetenciák megerősödtek az elmúlt időszakban, így a fiatalok nagyon könnyen kimennek. Bátrak és próbálkoznak.”

„Egerben hiányoznak az intellektuális lehetőségek, ilyenek inkább csak Budapesten vannak.”

Sajnos ez előzőekben említett pull (vonzó) faktoron túl igazi push (taszító) tényező lehet Eger városának alapvetően archaikus, zárt és ókonzervatív társadalmi légköre is:

„A város ókonzervatív hangulata nem túl vonzó (éttermek, kocsmák, emberek). Egy, a nyitottságra vágyó fiatal is elhagyhatja Eger miatt a tulajdonság miatt.”

„A diplomásoknál is fontos a pénz gyűjtése az életindításhoz, valamint a nyelvtudás megerősítése. Náluk még motiváló a vonzó intellektuális légkör megtalálása. A fiatalok újító generációhoz tartoznak, így nehezen viselik a hazai konzervatív légkört.”

„Elmennek a diplomások és ez vár Egerre is. Azaz, hogy diplomások biztosan maradnak, de az iránymutató és kreatív értelmiség tagjai hiányozni fognak.”

Néhányan megfogalmazták, hogy egyes, alacsonyabb társadalmi státuszú csoport (kisebbségek) számára az itthon tapasztalt kirekesztés jelentheti a döntő tényezőt, ami miatt az elvándorlást fogják választani:

„Az alacsony végzettségűek, például a Romák esetében is megfigyelhető, hogy a pénzkeresés, vagy a tisztességes munka reményében hagyják el a szülőföldet. A magyar munkaerőpiac nagyban szelektál, őket ez hátrányosan érinti.”

A családi helyzet érdekes kettősséggel járulhat hozzá az itthon maradáshoz, de az eltávozáshoz is:

„Azok a fiatalok mennek, akik rendelkeznek a mobilizáció képességével – fontos a családi helyzet.”

A legtöbben egyetértenek azzal, hogy az elvándorlók között több alcsoport különböztethető meg, akiknek a motivációjuk is eltérő lehet:

„Többféle csoport megkülönböztethető az elvándorló fiatalok között:

„A tanulni menők, akik egy Egeren kívüli felsőoktatási intézményt választanak”

„A munkával és az életminőséggel sokan elégedetlenek”

A fiatalok csoportján belül a felnőttkort még el nem érők számára Eger kifejezett vonzást gyakorol különösen az iskolaváros mivoltból fakadóan:

„Érdekes Eger helyzete, hiszen a 14 éves korosztályban a város nyer kb. 1000 diákot, akik nagy része 18 évesen nem marad itt. A felnőtt generációt tekintve már mínuszban van a vándorlási egyenleg.”

„Bizonyos százalékban a tapasztalatszerzés és a tanulás a fő motiváció. A 18-23 éveseknek egy ideiglenes (5-6 év) távollétet jelent, amikor más városban végzik az egyetemet. A kérdés, hogy a diploma után hogyan és hol folytathatják tovább?”

„A kvalifikáltabb fiatalok vándorolnak el Eger, Hatvan és Gyöngyös környékéről. Ezek az emberek hiányoznak a város társadalmából.”

Látható, hogy az interjúalanyok egy része szerint ezek a tendenciák nemcsak Egerre, de Heves megye más, az ipari tengelyhez tartozó településeire is jellemzőek.

Kárpátalján a fiatalok közül a tapasztalatokkal még nem rendelkezők számára az elvándorlás sokszor egyet jelent az önálló élet megteremtésének lehetőségével, illetve a tapasztalatok szerzésével.

„17 évesen úgy van vele, hogy övé a világ és abból minél több dolgot meg akar ismerni, ő nyilvánvalóan nem kötődik annyira ahhoz.”

Rajtuk kívül ugyanakkor az egy korosztállyal idősebb csoportok számára is fontos lehetőséget jelent az elvándorlás.

„Nagyon érdekes jelenség az, hogy középkorosztály is megpróbál elvándorolni.”

A családokat Kárpátalján a számtalan anyagi, illetve politikai kihívások gyakran állítják nehezen megoldható problémák elé. Sajnos egyre tömegesebb az egész családok elvándorlása. A szülők munkavállalása után egyre valószínűbb, hogy a gyermekek is külföldön folytatják tanulmányikat. Ez sajnálatos tény, hiszen ezen keresztül a térség magyar ajkú lakossága egyre inkább elfogy. Sajnos a hazai demográfiai folyamatokat stimulálni igyekvő szakpolitikai intézkedések sem egyértelműen pozitívan járulnak hozzá a nemzet megmaradásához, hiszen tovább stimulálják a hagyományos magyarok lakta területek kiürülését.

„Fiatal családok révén gyakran előfordul, hogy az anya is és a gyerek külföldre megy az apával és ott adják óvodába, iskolába. Ott képzik el a gyerek jövőjét. Ők már nem akarnak visszatérni. A nagyobb gyerekes családoknál marad az anya a gyerekekkel. A gyerekek az iskola befejezése után szintén külföldre mennek az apjuk után, így végül az egész család elköltözhet.”

„Kutatásaink alapján a 20-40-es korosztály a legaktívabb elvándorló. Kicsivel jellemzőbb a férfiak körében, de a nemi arány egyenlítődik kifelé.”

„Sok szülő kivitte magával a családját, gyerekeit, ezért sok fiatal ott tanul és él inkább Magyarországon.”

„A magyarországi családvédelmi akcióterv, és a CSOK olyan szippantó erő lesz, hogy sokan el fognak menni, még többen. Aki eddig gondolkodott rajta, és van minimum 3-4 gyereke, Ők tovább nem fognak gondolkodni. A következő 10 évben ez lesz egy harmadik hullám.”

„minden életkorból vannak olyanok, akik kimennek dolgozni. (Fiatalok, idősek, középkorúak.)”

Az ukrajnai politikai helyzet még egy speciális anomáliát okoz a kárpátaljai magyarság számára. A folyamatos polgárháborús helyzet miatt a fiatal férfiakat bármikor behívhatják a hadseregbe katonának, ami miatt a magyar nemzetiségű fiatal férfiak számára a szülőföld elhagyása nagy valószínűséggel az egyetlen vállalható magatartásforma.

„Fiúknál 18-28 között, a katonaság miatt muszáj dobbantaniuk. Lányoknál nem tudja, miért van, talán pénzkereset. Cserkészzetben látszik ez nagyon, mert nincsenek fiú őrvezetők.”

„28 érettségizőből, három mondta, hogy itthon akar maradni.”

Felvidéken a válaszadók szerint ez elvándorlás leginkább a képzettebb, diplomás fiatalokat érinti. Ez leginkább a fokozott munkaerőhiányban jelentkezik, mint következmény.

„elsősorban az értelmiségi, jól képzett fiatalok vándorolnak el”

„A munkaerőpiac hiánya úgy gondolom, minden korosztály életét megnehezíti.”

A helyi megfigyelők szerint a képzettséggel rendelkezők hajlamosak – a magasabb fizetés reményében külföldön akár segédmunkát is vállalni, így gyakran nem kívánt következmények részeseivé válnak:

„A legsérülékenyebb elvándorló csoport a diplomás, de külföldön szakképzetlen munkát vállaló fiataloké.”

Az elvándorlás kifejezetten káros következményekkel jár a családok szerkezetére és funkcióira, nagyon gyakoriak a csonka családok, ahol a gyermekek egy, vagy akár két szülő nélkül kénytelenek felnőni.

„Rengeteg olyan család van, ahol nem a fiatalok, hanem az anyukák dolgoznak Ausztriában vagy Németországban, kéthetente járnak haza és addig az apukák vagy a nagyszülők nevelik a gyerekeket.”

Erdélyben a nyilatkozók nagyobb része három generáció sajátjának látja az elvándorlást, így innen az egészen fiatal felnőttek (20 év körüliek) mellett az egészen idősek, nyugdíj előtt állók (60 év körüliek) is részt vesznek benne a folyamatban.

„A korosztály is teljesen változó, 20-50-60 évesig is akár.”

„Térségünkben 20-tól akár 50 éves korig jellemző a kivándorlás”

„a kint maradás esélyét sokkal jobban látom a 40+ korosztály körében”

Az életkorcsoportokon túl természetesen a motiváció is eltérően alakul a különböző csoportok körében.

„Három kategória van. Az egyik, akinek terve van, célja van, és ahhoz rövidebb időn belül szeretne tőkét keresni, és ezért megy külföldre... A másik eset, a középkorosztályban is sokaknál előfordul, aki elmegy külföldre pl. két hónapra, orrvérzésig dolgozik, megfeszített tempóban, de az alatt annyit keres, mint itthon egy egész év alatt sikerült volna... A harmadik eset, a céltévesztett fiatal, aki az élet értelmét abban látja, hogy minél menőbb autóval tudjon végigdöngötni a városon, fél a jövőjével mit kezdeni...”

3.5. Az elvándorlás általános értékelése

Eger megkérdezett prominensei kivétel nélkül veszélyként írták le a fiatalok nagymértékű elvándorlását. A folyamat szelektív mivolta miatt többen kiemelték, hogy az elmenők betölthetetlen űrt hagynak maguk után a település társadalmában.

„Ezek az emberek hiányoznak a város társadalmából.”

„A helyzet nagyon súlyos. A következménye egy „lefejezett társadalom vagy csonka társadalom” lesz. Elmennek a diplomások és ez vár Egerre is. Azaz, hogy diplomások biztosan maradnak, de az iránymutató és kreatív értelmiség tagjai hiányozni fognak.”

A probléma súlyosságát ugyanakkor eltérően értékelik, 1-10-es skálán a legalacsonyabb érték a 4-es (fél értéknél némileg alacsonyabb), a legmagasabb pedig a 10-es lett.

A jelenség értékelésénél sokan kiemelték a jövőbeli következményeket, miszerint a város fejlődése ezt megsínyli, Eger városának nem lesz igazi arculata.

Az okok-indokok felsorolása nem hagyható ki az értékelés fejezetből sem. A megszólítottak közül többen kiemelték a megyeszékhely társadalmának ókonzervatív hangulatát.

„Egy, a nyitottságra vágyó fiatal is elhagyhatja Eger a túl maradi légkör miatt.”

Mások szerint az anyagi és lelki okok együttesen vezettek egy távozási döntéshez:

„Valakinek mindene megvolt Egerben, de rosszul érezte magát és inkább elment, mert úgy érezte, hogy másutt szabadabban létezhet. Sajnos sok fiatal és kortárs nem érzi itt jól magát. Vagy a pezsgés, vagy a több pénz hiányzik nekik.”

A kevésbé radikális prominencia vélemények nem a város sajátosságaiból vezetik le a fiatalok elvándorlásának okait, hanem sokkal inkább egy káros korszellem helyi megtestesülésében látják azokat:

„Néha eltűnődünk: Talán generációs sajátosság is a mobilitás. MOBIL-ítás, hiszen folyton kutyukön lógunk. A mobil igazi ablak a világra, de sokszor illúziókat kelt. Olyan könnyű rákeresni bármire, de hamis találatok is kaphatók. A fiatalok könnyen elcsábulnak, manapság a politika is beleszól a kérdésbe. Úgy érzem, hogy nyugtalanság van a társadalomban.”

Kárpátalján a magyar fiatalok elvándorlása – az ismert etnikai és politikai okok miatt – egyet jelent a külföldre – első lépésként Magyarországra – történő költözéssel. A képlet következménye az ottani magyar kisebbség torz korfájának kialakulása, azaz ahogy az egyik megszólaló fogalmazott:

„én nagyon elszomorító dolognak tartom... a stabilan a falvakban élő közösség az most már nagyon elöregedett”

Jelen korszakban a kárpátaljai magyarság pusztá léte is veszélybe került az emigráció következményeképpen, hiszen soha nem látott mértékűvé vált a kivándorlás:

„nézegetek közösségi oldalakon fényképeket komplett baráti társaságok vannak külföldön”

„Azok a fiatalok, akik külföldre mennek tanulni, nagyon kis arányban térnek vissza”

„2014-től volt egy jelentős töréspont... ezek az emberek egyszerűen eltűntek”

„Gyakorlatilag vannak teljes korcsoportok, amelyek nincsenek jelen már”

A megszólalók közül volt, aki a kivándorlásban részt vevő egyénre vonatkozó negatív következményeket emelte ki:

„hátrányos úgy gondolom az alkotásra képes fiatalok ilyen lélektelen gyári munkát végeznek szerte Európában”

A megfigyelők egy kisebb része szerint az ideiglenes vándorlás sokkal jellemzőbb, a permanensen a szülőföldjüket elhagyók száma a tapasztalatok szerint alacsonyabb:

„kevesen mennek olyan célból külföldre, hogy ott szeretnék folytatni az életüket.”

A vándorlás szelektivitása ugyanakkor szinte mindenki számára evidens:

„Az értelmesebb emberek mennek el. Az elvándorlással Magyarország jól jár, mert nem kellett költeni az oktatásukra, de elkötelezettségükben, munkabírásukban, nemzettudatukban sokszor magasabb szinten vannak, mint egy magyarországi.”

„Itthon maradnak általában a szerényebb képességűek”

Nem kevesen a kárpátaljai prominensek közül rámutattak a vándorlásban rejlő pozitív lehetőségeken is, hiszen a világot megismerő ember általában több lesz a tapasztalatai és az új élmények, valamint elsajátított kompetenciák által.

„Az még előny lehet, hogy aki multikulturális környezetben él, Ő empatikusabb lesz más bőrszínnel, vagy vallással kapcsolatban.”

„A kivándorlás a vándorlás a migráció az egy ősi dolog mindig is létezett mindig valamilyen irányultságú volt.”

„Van olyan lelkész, aki arról prédikál, hogy az elvándorlás bűn. De ez butaság. A Biblia is tele van vándorlásokkal, és az emberiség történelme sem. Mindenhol lehet jól élni, csak éljenek Istennek tetsző életet, gyakorolják a hitüket és segítség az otthoniakat.”

A korszak elvileg kínálna olyan munkalehetőségeket, amelyek földrajzi helyszíntől függetlenül végezhetőek volnának (tercierizálódás – távmunka). Sajnos a kárpátaljai szocio-ökonómiai viszonyok ennek az elterjedését még nem teszik lehetővé:

„vannak most már olyan lehetőségek, hogy interneten lehet munkát találni, végezni gyakorlatilag otthonról, de a fiatalok jelentős része ezzel nem elégszik, meg inkább elmennek”

A fiatalságra olyan nagymértékben jellemző elvándorlást egyesek ugyanakkor generációs járványnak, hóbotnak tartják:

„Sajnos, most a gyerekek egymás agyát mossák a hülyeségükkel. Egymásnak mutatják a hülyeségeket.”

Felvidéken kevésbé drasztikus a jelenség, itt inkább a magyarországi vidéki térségekre jellemző trendek és értékelések rajzolódnak ki. A jelenlegi felvidéki magyar fiatalság élethelyzete, a megélt mindennapi globalizáció miatt kénytelen részese lenni ennek:

„a fiatalok elvándorlása egy kényszerű dolog”

Az elvándorlókon keresztül sokat veszít az őket felnevelő család, a helyi közösség, de tágabban még az állam is:

„Rajtuk az őket képző állam is veszít, és az egyén számára sem biztos, hogy jó döntés ez a munkavállalás.”

„A probléma jelenleg inkább az, hogy vannak fiatalok, akik már az egyetemeket is nyugaton válasszák ki, majd többségük ott kap munkát és már nem tér vissza a szülőföldre. Vannak, akik már továbbtanulás nélkül is inkább nagyobb városokban, nyugatabbra keresnek munkát maguknak.”

Erdélyben a mezőgazdaságra épülő hagyományos falusi közösségek már csak kevesek számára jelentenek megtartó erőt.

„A régi típusú megélhetés – mezőgazdaság – ma már nem működik. Csak kevesen tudnak benne boldogulni – „a Fiatal Gazda program sem érte el úgy a célját, ahogy lehetett volna”.

A legfontosabb motiváló erő az erdélyiek kivándorlásában a munkavégzésre irányuló migráció. Ez az esetek egyre nagyobb részében – lévén Románia már Európai Unió tag – nem végleges kivándorlást jelent, hanem nagyobb (általában havi) frekvenciájú ingázást.

„Az utóbbi években szaporodott meg a nem-végleges, munka miatti, megélhetési kivándorlás...”

A fiatalság képzettségének növekedése nagyban hozzájárul a hagyományos vidéki térségek kiürüléséhez, hiszen ezek a rurális térségek egyre kevésbé tudnak munkahelyet kínálni a diplomával rendelkezők számára:

„A város statisztikailag munkaerőhiánnyal küzd. Más kérdés, hogy a fiatalok nagy része már egyetemet végez,

szakmát nem tanulnak, annak viszont limitált a városban a lehetősége, így rá van kényszerülve, hogy elmenjen.”

A megszólalók között voltak olyan vélemények, amelyek szerint az elvándorlás mélyén egy megbomlott társadalmi értékrend, az anyagiak túlzott hajszolása áll:

„Félreértjük az életet. Hajtjuk a sok pénzt, a sikereket, de nem ezek a dolgok a lényeg, hanem hogy boldog legyek ott ahol vagyok, azzal, amim van.”

3.6. Az elvándorlás következményei

Egerben az elvándorlás egyik jó látható következménye a város állandó lakosságának csökkenése:

„Tény, hogy fogy a megyeszékhely lakossága, ha nem is drasztikusan.”

A mérték természetesen vitatható, ugyanakkor elmondható, hogy a térség (Észak-magyarországi régió, illetve Heves megye) adataihoz képest a megyeszékhely népességfogyása még mérsékeltnek nevezhető.

A generációk tekintetében szelektív elvándorlás következményei messze hatóak, megváltoztatják a település társadalmát, az idősebb korosztályok többségi jelenlétét okozva:

„Az idősek sokszor már nehezen mozdulnak ki, így a fiatalok elvándorlásával egyre több a „skype-nagymama/nagypapa”.”

A fiatal családok külföldre történő elköltözése nemcsak a város népességfogyását, de nemzeti méretű szociológiai-gazdasági katasztrófát is előre jelezhetnek:

„sajnos az unokák már nem beszélnek magyarul.”

A tanulási célú elvándorlás sajnos az esetek jelentős részében abban kulminál, hogy a más városokban diplomát szerzett fiatalok nem térnek vissza Egerbe, családot is az egyetemi városukban alapítanak:

„Az ott (Budapest, Debrecen, Szeged, Miskolc) diplomát szerzett fiatalok ritkán jönnek haza.”

„A kvalifikáltabb fiatalok vándorolnak el Eger, Hatvan és Gyöngyös környékéről. Ezek az emberek hiányoznak a város társadalmából.”

Eger ebben a tekintetben speciális helyzetben van, hiszen a középiskolák számtalan környékbeli fiataalt vonzanak, de őket a felsőoktatás már nem képes megtartani:

„A felnőtt generációt tekintve már mínuszban van a vándorlási egyenleg.”

A válaszadók kiemelik, hogy jelenleg Eger még abban a helyzetben van, amikor még lehetőség van egy virulens helyi társadalmat fenntartani. Az elmúlt évek számtalan fejlesztése is igyekezett ennek a status quo-nak a fenntartására, azonban a fejlesztési projektek sajnos nem mindig képesek önmagukban megerősíteni a város népességmegtartó képességét, még az oly egyértelműnek tűnő gyorsforgalmi út fejlesztés sem:

„Az autópálya is kétélű fegyver – ez tény – ami még fontosabbá teszi a saját népességmegtartó stratégia kidolgozását. Így ugyanis Eger voltaképpen Budapest külső agglomerációjának részévé válik.”

A végső – valószínűleg a távolabbi jövőben várható – következmény a város önálló arculatát fenntartani képes rétegek eltűnése lehet, ahogy az már megtörtént néhány, az Észak-magyarországi régióban elhelyezkedő kisebb város (pld. Gyöngyös, Sárospatak) esetében:

„Elvész a város arculata...”

A megtartó erejét veszítő város már arra sem lesz képes, hogy az ide visszaköltözni szándékozók befogadja és integrálja a helyi társadalomba:

„Nincs meg az a vonzás Egerben, hogy a kivándoroltakat vissza tudjuk csalogatni. Az odakinti kultúrát megszokó és képviselő emberek nem tudnak itthon beilleszkedni. Falakba ütköznek: bizalmatlanság, rugalmatlanság, előítéletek élnek a hivatalokban és a helyi közösségekben.”

Az elvándorlás az egyén számára előnyös következményekkel is járhat, a külföldi tapasztalatokkal rendelkező fiatal munkaerő igen keresett a hazai vállalatok számára is.

„A gazdaság világában eléggé elterjedt, hogy például a magasabb fizetés miatt kimennek szakmunkások, általában fiatalabbak és mobilisabbak. Nyugaton anyagilag összeszedik magukat és visszajönnek, házat és autót vesznek. Ez elterjedt jelenség, számítani kell rá. Építeni lehet rá, kommunikálni kell velük: jöjjenek vissza! Ebben nagy szerepe lehet a közösségi médiának. Ezeket az embereket a helyi cégek is nagy szeretettel fogadják vissza.”

Kárpátalján a nyilatkozók egy, az egyéntől a családokon át az egész közösségig ívelő perspektívát vázoltak fel az elvándorlás következményeit illetően. Az elvándorlás nagyon súlyosan érintheti az egyes embert, az egyéniséget, különösen a leginkább érzékeny korosztály, a gyerekeket, akiket a szülei otthon hagytak:

„Sok gyerek marad itthon szülői felügyelet nélkül, a nagyszülőkre bízva például.”

„mennyi agresszió meg szorongás van olyan kicsi gyerekekben, akiknek a szülei alig vannak otthon”

„azoknak a gyerekeknek, akiknek külföldön dolgoznak a szülei, nekik sokkal nagyobb a feszültség szintjük, mint azoknak, akiket otthon nevelnek a szüleik.”

„nagyon gyakran a gyerekeket idehaza hagyják és megjelennek, a közösségekben a szociális árvának a fogalma mikor a szülők kint dolgoznak és a gyereket, azt a nagyszülőkre hagyják sőt idősebb gyerekek esetén az is előfordul, hogy egyedül maradnak otthon.”

„A családokra negatívan hat, a gyerekek „szociális árvaságban” nőnek fel.”

„Az iskolában új pszichológiai probléma, hogy a gyerekek közül, ha egy apuka megy el, akkor a gyermeknek valamilyen hiányérzete van, de nem tudja, hogy mi.”

A felnőttkor elején és a családalapítás előtt álló fiatalok életmódjára az elvándorlás, illetve az ingázás kifejezetten hátrányos következményekkel jár.

„Akkik külföldön dolgoznak, azok közül nagyon sokan nem tudnak párt találni.”

„Egyre ritkábban jönnek majd haza, elhidegülnek mindenkitől itthon.”

„Jóval kevesebbet bandáznak a fiatalok.”

„Tágabb helyi közösségekre szintén negatívan hat. Nálunk szűkül az anyanyelvi környezet, széthullanak baráti társaságok.”

„Hazajön a férj, és nem biztos, hogy a feleség termékeny abban a két hétben, amíg a férj itthon van.”

„Sok rossz példa van, szétmennek a fiatalok. Olyan fiatalok is, akik gyermekkoruk óta szerelmes párok voltak, de kinti munkavállalás során elváltak, hiába van közös gyerek. A külföldre vándoroltak körében a házasság szentsége, mint érték megbicsaklik.”

„2 évig csak azért dolgoznak a fiatalok, hogy legyen egy puccos esküvő, utána a házért dolgoznak. És a gyerekvállalási kedv későbbre tolódik.”

A már meglévő családok számára a migráció rendkívül fenyegető kihívásokat jelent, hiszen sajnos sok példa van a széthullásra. A következmény lehet az ún. „mozaikos család”, ami gyengévé teszi a társadalom ezen alapegységét.

„De van, hogy szétesnek családok, apuka új feleséget talál külföldön.”

„Családok széthullanak, mert a külön lévő szülők másokkal jönnek össze. Egymástól távol elhidegülnek. Nagyon szétesnek emiatt a családok.”

„A társadalom gyenge láncszeme lesz, mozaik családok, ez eddig nem volt jellemző.”

„Szét fognak hullani a családok és a közösségek, akikben nincsen hit, vagy más összetartó erő.”

A nagyobb kárpátaljai közösségek (falvak, községek és városok) számára nagyon súlyos következményei lesznek a migrációnak, hiszen a fiatal generációk eltűnésével torz és fenntarthatatlan szociális struktúra alakul ki. A folyamatnak hosszabb távon beláthatatlan következményei lehetnek.

„A kisebb falvaktól kezdve a nagyobb városokig elfogy az új generáció, nem lesz fiatalokkal való feltöltődés, leginkább az idősek maradnak.”

„Egy elöregedő közösségről beszélünk, még pedig azért mert a fiatalok innen elmennek.”

„Kialakul egy negatív láncreakció, degradálódik a helyi közösség.”

„egyébként a város tele van turistákkal, tele van, idősebb emberekkel, de fiatalokat gyakorlatilag alig látni”

Még nagyobb dimenzióban tekintve, a kárpátaljai magyarság esetén átalakulása az egész magyar nemzettest számára súlyos konzekvenciákat okoz. Az őshonos magyarság elveszítheti otthonát, a migrációban születettek már gyökeretelenné válnak. A kárpátaljai gazdaság makroökonómiai szempontból is veszteséget szenved, hiszen elveszíti a jelentősebb potenciális vásárlóerővel bíró csoportjait.

„az ő gyermekeik azok nem itt fognak megszületni”

„Gazdaságra is hátrányosan hat, nincs aki fogyasszon.”

„a településen kevés fiatal tartózkodik. Amint már külföldön letelepednek, akkor viszik magukkal a gyerekeket, és szépen lassan kihal a falu”

„A társadalmi rétegek között egyre nagyobb a szakadék”

„Ha szétzülленek az életek, szétzülлик a társadalom, és abból senkinek nem lesz haszna. Generációk szétesnek. A nagyszülők itt vannak magukra hagyva.”

A hátrányok mellett a kárpátaljai válaszadók jó néhány előnyt is felsoroltak, amelyek a kivándorlás következményeinek tekinthetők. A hazahozott, vagy hazautalt külföldi jövedelmek segíthetnek a helyi gazdaság fellendítésébe, az elvándorlásban részt vevők pedig olyan tapasztalatokkal gazdagodhatnak, amelyek segíthetnek az otthoni élet fellendítésében is.

„Előny még, hogy magasabb a jövedelmük, támogatják a családot, tőkét halmoznak fel, saját vállalkozást nyitnak, felújításokat visznek véghez.”

„Az előnye ezen személyek és családok életében mutatkozik meg, mert az elvándorló fiataloknak több és jobb lehetőségük van.”

„Előny talán, hogy jobban, hamarabb önállósulnak a fiatalok. Ha visszajönnek, akkor jobban tudják a közösséget támogatni, ha visszajönnek.”

„Talán az előny, hogyha valaki hazalátogat, akkor itt költi el a pénzét, de ezen kívül nem tud semmi mást.”

Felvidéken az interjúalanyok a következmények közül leginkább a családokat érintő káros következményeket emelték ki. Ezen keresztül itt is hangsúlyozták többen, hogy a csonka, vagy mozaikos családokban felnövő gyermekek már pszichoszomatikus tüneteket is mutathatnak.

„Fellazulnak a családi kötelékek. Fiatal családok esetében az itthon maradt családtag vállára sokkal nagyobb teher kerül, mivel a gyermeknevelés minden gondját hordoznia kell. Ez hosszú távon túlterheltséghez, feszültséghez vezet. Lehet, hogy az elvándorlás az anyagi helyzeten javít, de a családokat, helyi közösségeket mindenképpen gyengíti.”

„Ezekben a családokban, ha esetleg lány gyerek is van, akkor ő veszi át az anyukája szerepét, mos, főz, takarít és sokkal kevesebb ideje jut arra, hogy a saját jövőjén dolgozzon. Rengeteg ilyen gyerekekkel hozott már össze a sors és majdnem mindig a tanulmányi eredményeiket negatívan befolyásolja a kialakult helyzet. Találkoztam már olyan kislánnyal is, aki emiatt rengeteget járt orvoshoz, mert pánikrohamai voltak.”

Székelyföldön a válaszadók ugyancsak kiemelték a kifelé irányuló migráció gyermekek életére való negatív hatását. Ugyanakkor a házassági egyenlegek alakulására is káros következményei vannak ennek a jelenségnek.

„Kicsi gyerekeknek az életében ez mindig nyomot hagy.”

„A mi eltévedt igényeink viszi a családokat külföldre, s ennek a házasságot is megviselheti.”

„Ami szomorúbb a családok szempontjából, amikor az egyik fél kint dolgozik, a többi itthon van, ilyen sok van Kézdiszéken, a környéken, vannak esetek, amikor a család megbomlik, mások kiviszik a gyerekeket is egy idő után.”

Az elidegenedés nem marad meg mikroszinten, hiszen az interjúalanyok kiemelték, hogy már települési szinten is érezhetőek a negatív következmények.

„Egyre távolabb kerülünk egymáshoz, a közösséggel is, a várossal is, elindul egy elidegenedési folyamat, pár éven belül megszakadhat egy lelki kapcsolat, ami ha maradtam volna, megmaradna”

„Ha lenne itt valami élet, elvénült a város, nincs pezsgés, a fiatal réteg, ami feldobná.”

Az elvándorlás gazdasági következményei már Erdélyben is érezhetőek:

„embereket veszítünk el, munkaerőt veszítünk, adó fizető állampolgárokat veszítünk”

A külföldre irányuló migráció mellett a faluból városba való áramlást is van, hogy negatív jelenségnek értékelték a választ adó helyi prominensek:

„a kivándorlás városunkból jellemző a nagyobb városokba való költözésre is. Nem kell kimondottan határokon kívülre menni.”

Nemzeti szinten kiemelték, hogy a nyugat-európába és tengerentúlra távozó és ott letelepedők utódai körében már sajnos megfigyelhető a generációk közötti nyelv-vesztés.

4. A kérdőíves felmérés eredményei

4.1. A kérdőíves felmérések módszertana

A fiatalok vándorlásával kapcsolatos vélemények alaposabb, sokoldalúbb megismerése érdekében kérdőíves felméréseket is végeztünk.

Első lépésként kutatócsoportunk több szakmai egyeztetés után összeállította az egymásra épülő kérdéscsoportokból álló kérdőívet, amelyet egy 30 fős egri mintán teszteltünk. A megkérdezettek egri, fiatalokkal foglalkozó szakemberek voltak, akiket egy félszáz fős mintából választottunk ki. A kapcsolatfelvétel és a személyes válaszadás elvállalása után a kérdőíveket egyetemi hallgatói kérdezőbiztosok töltötték ki. A pilot kutatás tapasztalatainak birtokában véglegesítettük tartalmilag a kérdőívet (ld. a *Mellékletet*) (új kérdéseket illesztettünk be, egyes kérdéseket pontosítottunk, néhány kérdéshez több válaszadási lehetőséget adtunk meg).

A kérdőívnek ezután a Google Űrlapok használatával elkészítettük az online verzióját, amely lehetővé tette a válaszok gyorsabb begyűjtését, rendszerezését és elemzését. A vizsgálat célcsoportját négy ország (köztük három Európai Unió tagállam) négy városának, helyszínenként legalább 100-100 fős, szakmailag kompetens, fiatalokkal foglalkozó közössége jelentette (a köz- és a felsőoktatás intézményeinek, állami, önkormányzati, civil és egyházi szervezeteknek a vezetői, szakemberei). Mindezt határon túli együttműködő partnereink támogatásával valósítottuk meg, a helyi célcsoportok tagjainak ők küldték ki (szükség esetén több alkalommal) a kérdőívek elérhetőségeit (linkjeit).

A megkérdezettek a négy ország alábbi városaiból, valamint azok térségéből kerültek ki (*1. ábra*):

- Eger: 52.898 fős lakónépességű (2019. 01. 01.) megyei jogú város Magyarország Észak-Magyarország régiójában, Heves megyében, az Egri járásban (a megye és a járás székhelye).

- Beregszász: 23.732 fős népességű (2019. 01. 01.) város Ukrajnában, Kárpátalján, a Beregszászi járás székhelye.
- Kézdivásárhely: 16.940 fős (2011. 10. 31.) város (municípium) Romániában, a Közép-romániai fejlesztési régióban, Kovászna megyében.
- Nagykapos: Szlovákiában, a Kassai kerület Nagymihályi járásában fekvő város, 9.004 lakossal (2017. 12. 31.).

A kérdőíveket 2019 első félévében összesen 433-an töltötték ki, az alábbi megoszlásban:

- Eger: 129 fő

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScRwMgpMlv5pKxE9mx4cYER0uBKLcqb4hgDOLRVsLHuHst5KQ/viewform?usp=sf_link

- Beregszász: 101 fő

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSc4kYoJ-8-wPTy1VXnV_Y7xE45aEvFz2Xv6NGMHycs0Z3hd6g/viewform?usp=sf_link

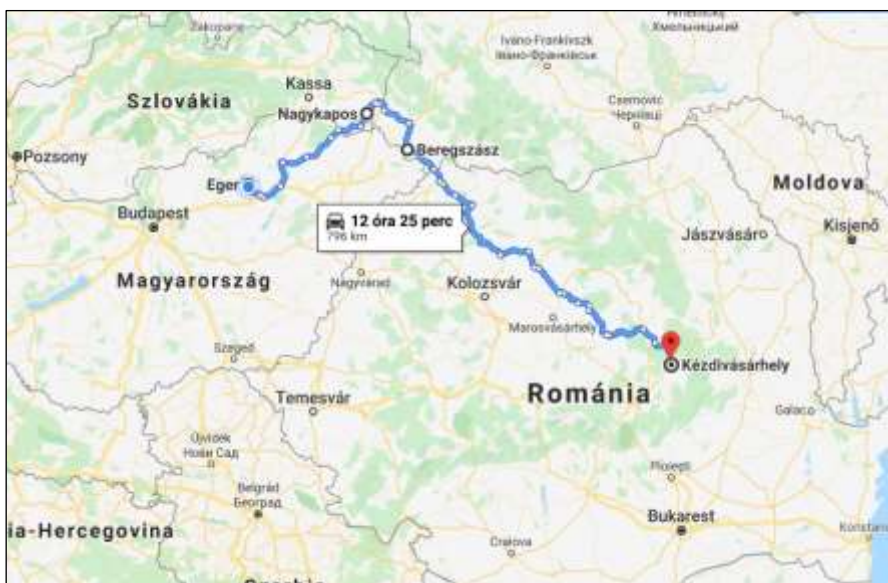
- Kézdivásárhely: 102 fő

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdMn_aOP6C-ZfMBY1B1A1SEhls_IU_MnTjwAPbjeUTK-HLXA/viewform?usp=sf_link

- Nagykapos: 101 fő

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfZT2Cga4S9-37kfXxDnf-dRqvgshK1iWtjx4v_HXiokSrQw/viewform?usp=sf_link

6. ábra: Eger, Nagykapos, Beregszász és Kézdivásárhely földrajzi elhelyezkedése
(A térkép a Google Map szolgáltatás használatával készült)

4.2. A Kérdőíves felmérések eredményei

4.2.1. A kérdőíveket kitöltők személyére vonatkozó információk

4.2.1.1. A válaszadók életkora

A kérdőívet kitöltők relatív többsége középkorú (30-44 éves) volt (2. táblázat), aminek valószínűleg az lehet a legfőbb oka, hogy az ifjúsággal foglalkozó intézmények, szervezetek vezetői, szakemberei leginkább ebbe a korosztályba, valamint a 45-59 évesek közé tartoznak.

2. táblázat: A kérdőíves felmérések válaszadóinak életkora (fő – %)

	18-23	24-29	30-44	45-59	60-
Eger	3 – 2,4	16 – 12,5	47 – 36,7	52 – 40,6	10 – 7,8
Összesen	72 – 16,7	75 – 17,4	184 – 42,6	87 – 20,1	14 – 3,2

4.2.1.2. A válaszadók neme

Kutatási tapasztalatunk, hogy a nők körében általában nagyobb a kérdőívek kitöltési hajlandósága. Továbbá feltételezhető, hogy az ifjúsággal foglalkozó intézmények, szervezetek vezetői, szakemberei között

az átlagosnál magasabb a – társadalmi helyzet, a kulturális hagyományok és talán a genetikai háttér miatt nagyobb empatikus képességgel rendelkező – női nem aránya (3. táblázat).

3. táblázat: A kérdőíves felmérések válaszadóinak nemi összetétele (fő – %)

	Férfi	Nő
Eger	56 – 43,8	72 – 56,2
Összesen	153 – 35,5	278 – 64,5

4.2.1.3. A válaszadók lakóhelye

A válaszadók döntő többségének lakóhelye az adott városban, illetve annak térségében volt. Az „egri kérdőívet” kitöltők 70,4%-a (88 fő) élt Egerben, a másik három városban az adott kérdőív kitöltőinek kisebb része lakott (Beregszász: 24/99, Kézdivásárhely: 58/98, Nagykapos: 32/95 fő).

4.2.1.4. A válaszadók születési helye

A népességmozgások miatt természetesen ennél a kérdésnél az előzőnél nagyobb területi szórás jellemző (Eger: 48/123, Beregszász: 20/98, Kézdivásárhely: 58/99, Nagykapos: 4/98 fő – utóbbi városnál a válaszadók többsége a mintegy 20 km-re található Királyhelmecezt írta be születési helyeként, hiszen legközelebb ott érhető el a kórház szülészeti osztálya).

4.2.1.5. A válaszadók legmagasabb iskolai végzettsége

A kitöltők között az országos és a helyi viszonyokhoz képest felülreprezentáltak a magasabb iskolai végzettségűek (kétharmaduk legalább diplomával rendelkezett), aminek valószínűsíthető magyarázata, hogy többségében olyan munkakörben dolgozók válaszoltak a kérdésekre, ahol előírás a felsőfokú végzettség (4. táblázat). Az egri válaszadók több mint egynegyedének doktori fokozata volt, feltételezhetően jelentős részük az Eszterházy Károly Egyetem foglalkoztatottja.

4. táblázat: A kérdőíves felmérések válaszadóinak legmagasabb iskolai végzettsége (fő – %)

	Nem végezte el az alapfokú oktatást	Alapfokú oktatás	Középiskola (érettségi nélkül)	Érettségi	Diploma (főiskola, egyetem)	Doktori fokozat (PhD, stb.)	Egyéb
Eger	0	0	0	7 – 5,5	82 – 64,1	35 – 27,3	4 – 3,1
Összesen	0	2 – 0,5	8 – 1,8	80 – 18,6	287 – 66,6	43 – 10,0	11 – 2,5

4.2.1.6. A válaszadók jelenlegi foglalkozási státusza

A kérdőíveket kitöltők többsége alkalmazott (a négy városban összesen 63,8, Egerben 74,0%), illetve vezető beosztású (összesen 11,5, Egerben 16,5%) volt (5. táblázat).

5. táblázat: A kérdőíves felmérések válaszadóinak jelenlegi foglalkozási státusza (fő – %)

	Alkalmazott	Középvezető	Felsővezető	Vállalkozó	Munkanélküli, álláskereső	Nyugdíjas	Egyéb
Eger	94 – 74,0	14 – 11,0	7 – 5,5	5 – 4,0	0	0	7 – 5,5
Összesen	271 – 63,8	31 – 7,3	18 – 4,2	36 – 8,5	22 – 5,2	3 – 0,7	44 – 10,3

4.2.2 A fiatalok elvándorlásával kapcsolatos kérdésekre adott válaszok elemzése

4.2.2.1. Mennyire fontos kérdés az elvándorlás a településén?

Az elvándorlást mind a négy városban igen fontos kérdésnek tartják a válaszadók (három településen a hatfokozatú skálán a 4-es és az 5-ös kategória volt a leggyakoribb válasz, Beregszászon pedig az 5-ös és a 6-os) (7. ábra, 6. táblázat). Mind a négy település országa gazdaságilag-társadalmilag kevésbé fejlett részén található, az elvándorlás, különösen a fiatalok, a magasabb iskolai végzettségűek elvándorlása az egyik legsúlyosabb probléma.

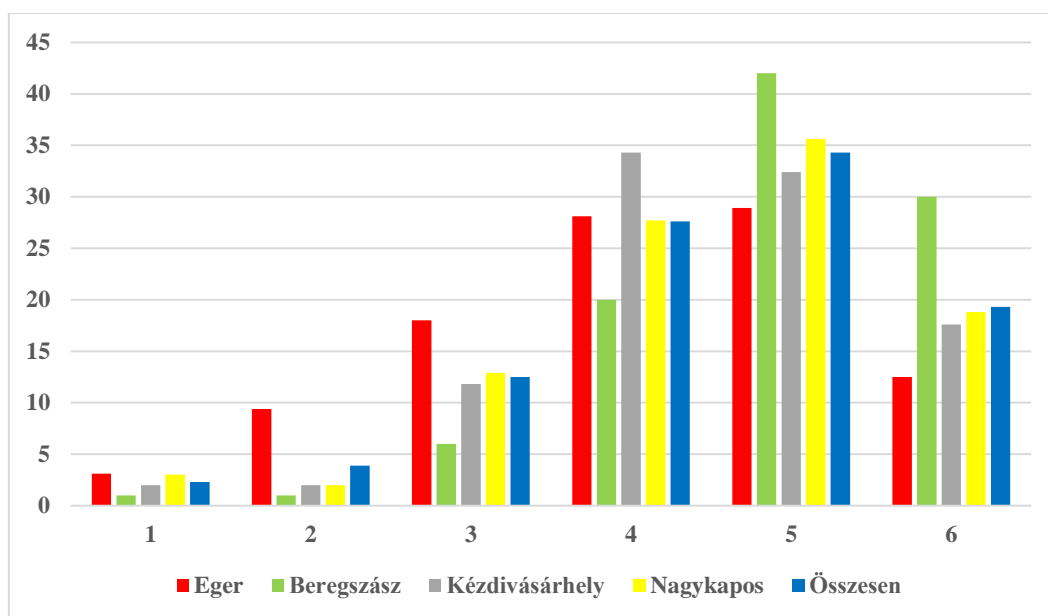
A legkedvezőbb értékeket Egerben találjuk, hiszen ennek a középvárosnak a gazdasági, társadalmi, oktatási, kulturális élete révén jóval nagyobb népességmegtartó ereje van, mint a másik három, kisebb városnak. Eger ugyan Magyarország egyik kevésbé fejlett régiójában és megyéjében található (Észak-Magyarország egy főre jutó bruttó hazai terméke 2017-ben az országos átlag 67,4%-a volt, a régiós rangsor 5. helyén állt; Heves megye az országos átlag 70,4%-ával a Budapesttel kiegészített megyei rangsor 14. helyét foglalta el), de a régión belül az egyik legfejlettebb

területet jelenti a megyeszékhely és közvetlen környéke (Heves megye gazdasági tengelye a Hatvan-Gyöngyös-Eger tengely, amelynek központi települése a város).

Az elvándorlás kérdését Beregszászon ítélték a legfontosabbnak, aminek okai lehetnek, hogy Kárpátalja a Kárpát-medence egyik legfejletlenebb területe, a megélhetési nehézségek, az ukrajnai belpolitika események, a kisebbségekkel kapcsolatos negatív intézkedések (például a kisebbségek által bírált ukrán nyelvtörvény) tovább növelhetik az elvándorlást.

7. ábra: Mennyire fontos kérdés az elvándorlás a településén? (1: jelentéktelen, 6: a ma tapasztalható legnagyobb gond) (%)

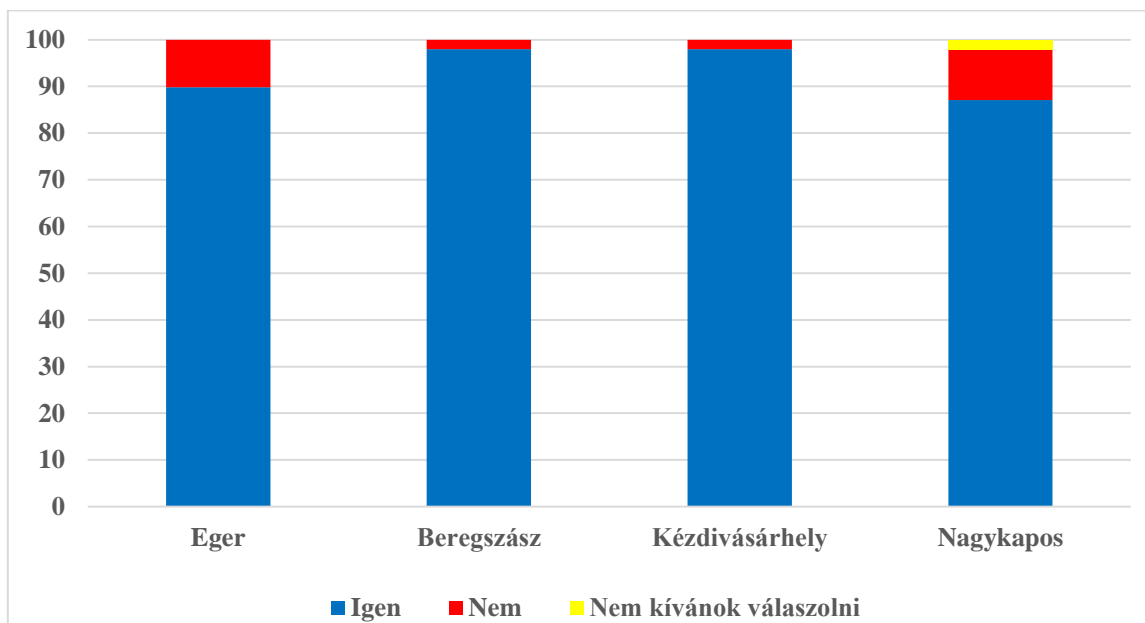
6. táblázat: Mennyire fontos kérdés az elvándorlás a településén? (a válaszok számtani átlaga)

	Számtani átlag
Eger	4,1
Beregszász	4,9
Kézdivásárhely	4,5
Nagykapos	4,5
Összesen	4,5

4.2.2.2. Ismer-e olyan személyt, aki elköltözött a településről az elmúlt 5 évben?

Az előző alfejezetben leírtakat, az elvándorlás kérdésének fontosságát megerősíti, hogy az online

kérdőívet kitöltők több mint 90%-a ismer olyan személyt, aki az elmúlt félévtizedben elköltözött a településről (8. ábra). A kérdésre adott „igen” válaszokat illetően a négy település között nem találunk szignifikáns különbséget (a szélsőértékek között 10,9 százalékpontos a differencia), minden településen kevesen vannak olyanok, akiknek az ismerősi köréből ne költözött volna el legalább egy fő.

8. ábra: Ismer-e olyan személyt, aki elköltözött a településről az elmúlt 5 évben? (%)

4.2.2.3. Hány főről tud?

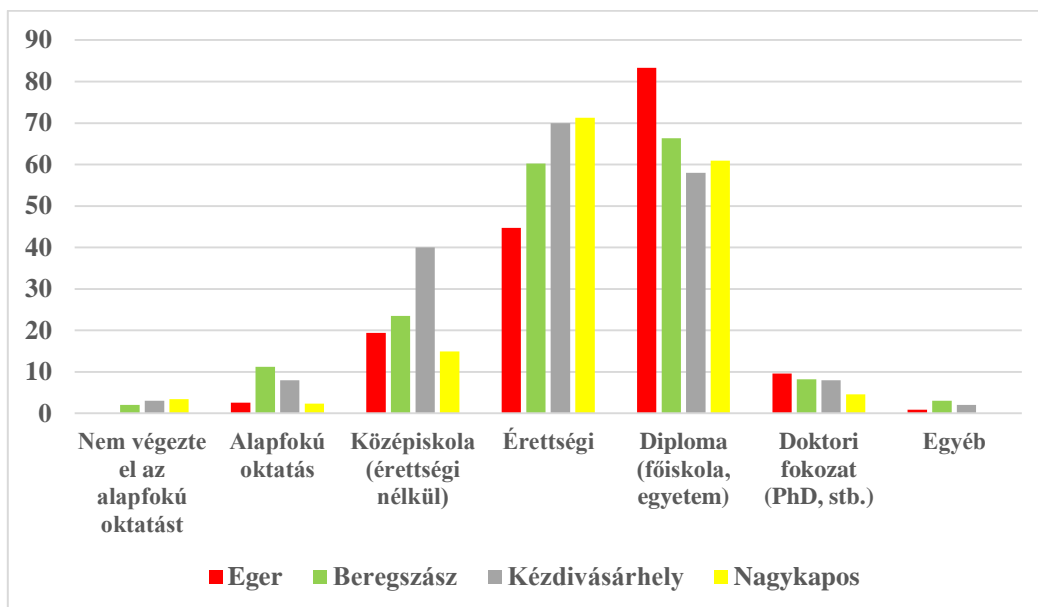
Az elvándorlás fontosságát és súlyosságát mutatja, hogy válaszadók jelentős részének mind a négy településen több közeli, illetve távoli ismerőse költözött el: egész családok (akár több is), rajtuk kívül még egyedülállók, párok (Kárpátalján a kitöltők döntő többsége egy vagy több családot, nagyszámú személyt jelölt meg, például: „10 család”, „Több száznál.”).

4.2.2.4. Milyen végzettséggel rendelkeznek azok az ismerősei, akik elhagyták a települést?

Hipotézisünknek megfelelően a településekről elköltözők csoportjában felülreprezentáltak a magasabb iskolai végzettségűek (érettségivel rendelkezők, diplomások) (9. ábra). A képzetebbek, az idegennyelv-ismerettel rendelkezők általában sikerebben képesek kihasználni az adott ország

fejlettebb területére költözés, illetve a külföldre történő kivándorlás lehetőségeit. Az iskolaváros Egerben (felsőoktatási intézményei az Eszterházy Károly Egyetem és az Egri Hittudományi Főiskola) a diplomások, doktori fokozattal rendelkezők aránya magasabb, mint a három külhoni városban.

9. ábra: Milyen végzettséggel rendelkeznek azok az ismerősei, akik elhagyták a települést? (több válaszlehetőség is megjelölhető volt) (%)

4.2.2.5. Köztük van-e fiatal (18-29 év közötti) korcsoporthoz tartozó?

Szintén előzetes feltevéseinket igazolja, hogy a fiatal munkaképes korúak mobilisabbak, mint az idősebb korosztályok tagjai, erősen érintettek a településeket elhagyók között: a kérdőívet kitöltők elköltöző ismerősei között több mint 90%-os arányban vannak 18-29 évesek is (7. táblázat).

7. táblázat: Elköltözött ismerősei között van-e fiatal (18-29 év közötti) korcsoporthoz tartozó? (fő – %)

	Igen	Nem	Nem tudom
--	------	-----	-----------

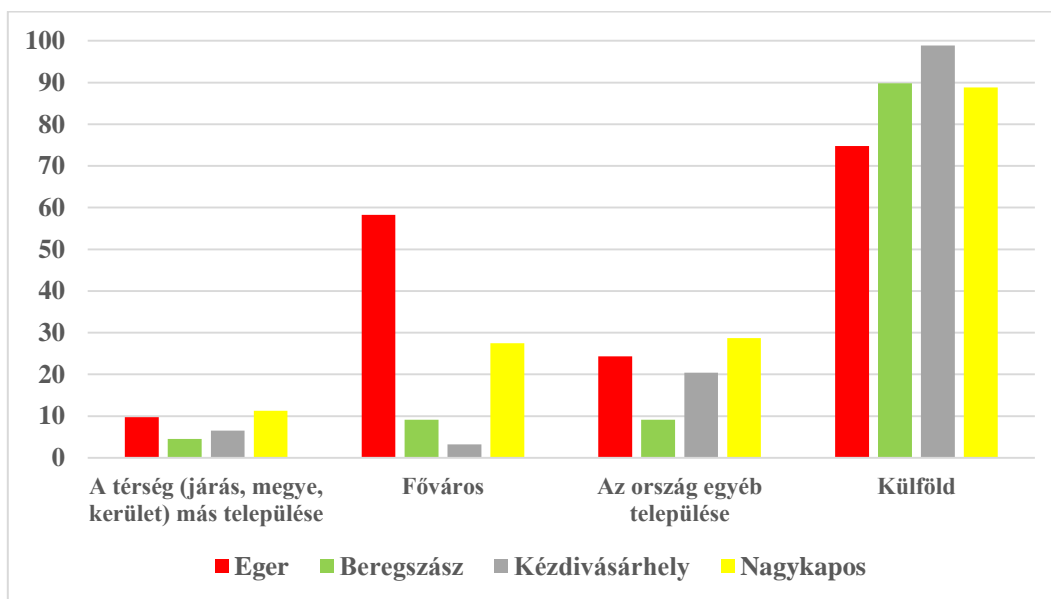

Eger	105 – 91,3	9 – 7,8	1 – 0,9
Beregszász	89 – 89,9	7 – 7,1	3 – 3,0
Kézdivásárhely	93 – 93,0	5 – 5,0	2 – 2,0
Nagykapos	80 – 92,0	5 – 5,7	2 – 2,3

4.2.2.6. Hová költözött az illető?

Az elköltözés kiemelt desztinációja mind a négy város esetében a külföld (különösen kiugró, közel 100%-os értékű a kézdivásárhelyi adat). Ez a határon túli területek esetében Magyarországot is jelentheti, Eger és térsége vonatkozásában pedig természetesen nem az északi és a keleti szomszédos országok, hanem elsősorban Európa fejlettebb államai a főbb célpontok. Eger esetében Budapest is erős vonzóhatást gyakorol, a külhoni három település esetében a fővárosok elszívó hatása kevésbé figyelhető meg (ennek okai lehetnek többek között a földrajzi távolság és a nyelvi nehézségek).

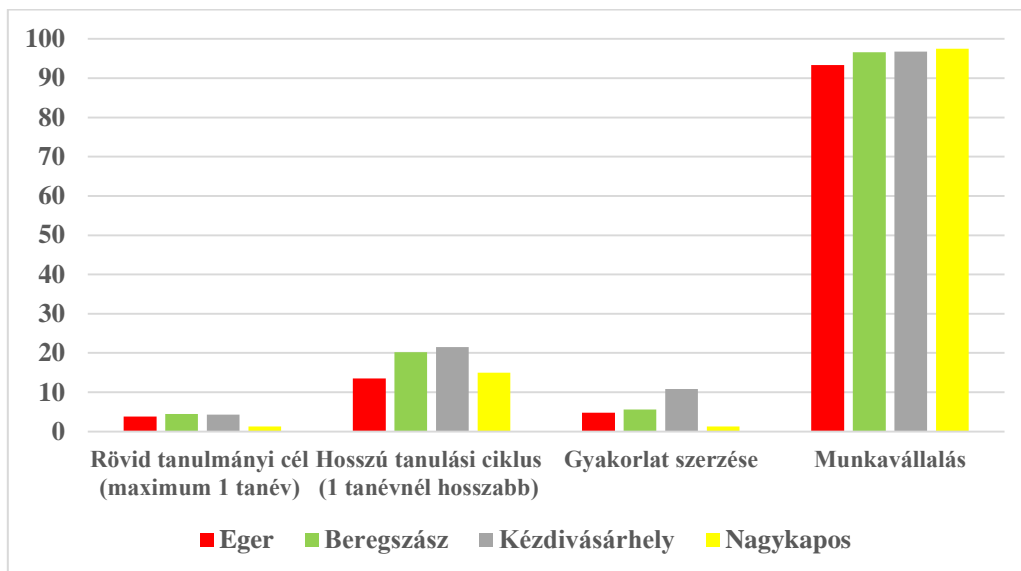

10. ábra: Hova költöztek az ismerősei? (több válaszlehetőség is megjelölhető volt) (%)

4.2.2.7. Milyen céllal történt a költözés?

A vizsgált városokból történő elköltözés okai között megtaláljuk a tanulmányok folytatását, egyéb okokat (például a családalapítás), de kiemelkedően a munkavállalási célú elköltözést (11. ábra). Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy külföldön, illetve az adott

ország fejlettebb területein jó eséllyel (jóval) magasabb fizetéseket kapnak a munkavállalók, illetve bizonyos szakmákban saját településükön és környékén nem tudnak elhelyezkedni.

11. ábra: Milyen céllal történt a költözés? (több válaszlehetőség is megjelölhető volt) (%)

4.2.2.8. Ismer-e olyan személyt, aki visszaköltözött a településre?

A válaszadók közel felének van olyan ismerőse, aki visszaköltözött a településre (8. táblázat). A két szélsőérték (Beregszász: 34,3 – Kézdivásárhely: 64,0%) között fennálló jelentős különbség magyarázatához az adott településeken folytatott további vizsgálatokra volna szükség (azt csak feltételezhetjük, hogy Beregszászon a kedvezőtlen gazdasági, társadalmi, ukrán bel- és külpolitikai tényezők állhatnak a kisebb visszaköltözési arány mögött).

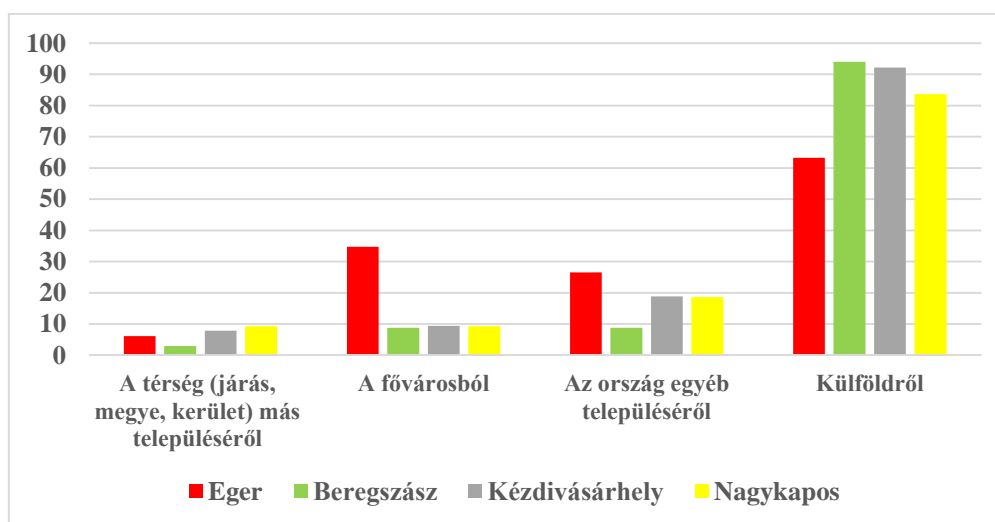
8. táblázat: Ismer-e olyan személyt, aki visszaköltözött a településre? (fő – %)

	Igen	Nem
Eger	49 – 42,6	66 – 57,4
Beregszász	34 – 34,3	65 – 65,7
Kézdivásárhely	64 – 64,0	36 – 36,0
Nagykapos	43 – 49,4	44 – 50,6
Összesen	190 – 47,4	211 – 52,6

4.2.2.9. Honnan történt ez a visszaköltözés?

Az erre a kérdésre adott, többségében a „külföldet” megnevező válaszok (12. ábra) természetesen szorosan összefüggnek azzal, hogy korábban hová költözött el az

illető személy (lásd: 11. ábra). Eger kapcsán is elsősorban ezzel magyarázhatjuk, hogy a fővárosból a másik három vizsgált városhoz képest nagyobb volt a visszaköltözések aránya. Budapestnek a munkavállalási célú vonzása mellett igen jelentős a felsőoktatási vonzása is: Egerben például műszaki, orvostudományi, jogi egyetemi, főiskolai képzések nem, vagy csak igen korlátozottan érhetők el, ilyen képzéseket a fővárosban, illetve más hazai vidéki felsőoktatási központokban tudnak elvégezni a hallgatók. A diplomaszerezést követően aztán többen visszatérnek közülük korábbi lakóhelyükre (az előbb említett területeken jó elhelyezkedési lehetőségek vannak, gondoljunk például az egri és Eger környéki gépipari vállalatokra, egészségügyi intézményekre).

12. ábra: Honnan történt ez a visszaköltözés? (több válaszlehetőség is megjelölhető volt) (%)

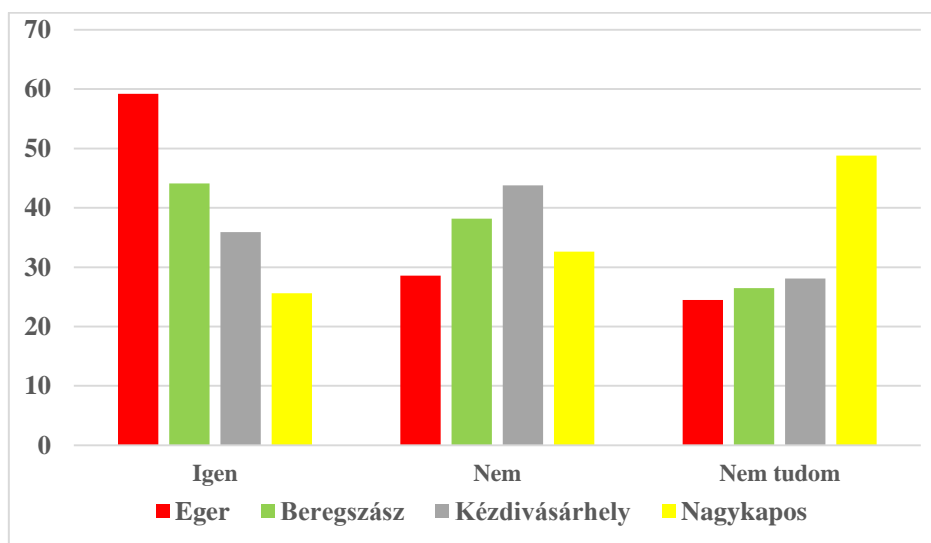
4.2.2.10. Az elvándorlás után mennyi idővel történt a visszaköltözés?

Erre a nyitott végű kérdésre meglehetősen szélsőséges válaszokat kaptunk: az elvándorlás után félévvel, de akár 30 évvel később is történt már visszaköltözés. Leggyakrabban a 3-6 év utáni visszaköltözést jelölték meg a válaszadók, ami összefügghet azzal, hogy a felsőoktatási tanulmányok jellemzően ilyen időtartamúak, illetve munkavállalású célú elvándorlás esetében is szükséges néhány év annak a korábban eltervezett pénzösszegnek az összegyűjtésére, amely hazatérés után segítheti egy megfelelő egzisztencia (ingatlan, életszínvonal) megteremtését. Természetesen sokszor előfordul, hogy valaki csak jó néhány év, esetleg évtized után tudja ezt megteremteni,

de talán még gyakoribb, hogy ilyen hosszú időszak után már nem térnek vissza korábbi lakóhelyükre (az ország más területén vagy külföldön biztos, jól fizető munkahelyük van, családot alapítottak, a gyerekek ott járnak óvodába, iskolába, stb.).

4.2.2.11. Tud-e Ön arról, hogy az elvándorolt ismerőse a szakképzettségének megfelelő munkahelyen dolgozik-e?

A kitöltők elvándorolt ismerőseinek jelentős része nem a szakképzettségének megfelelő munkahelyen dolgozik: a három válaszadási lehetőségből egyedül Egerben kerültek az „igenek” abszolút, Beregszászon pedig relatív többségbe (13. ábra). Sokan vállalják azt, hogy magasabb keresetért a végzettségüknél alacsonyabb munkakörben dolgoznak az ország más területén, illetve külföldön (utóbbi esetben gyakori ok a megfelelő szakmai nyelvismeret hiánya is).

13. ábra: Tud-e Ön arról, hogy az elvándorolt ismerőse a szakképzettségének megfelelő munkahelyen dolgozik-e? (több válaszlehetőség is megjelölhető volt) (%)

4.3. A kérdőíves felmérések eredményeinek összegzése – legfontosabb megállapítások

A szakmai megbeszélések után összeállított, személyes próbalekérdezések után véglegesített online kérdőíveket több mint 400-an töltötték ki Egerből és három határon túli városból: Beregszászból (Ukrajna), Kézdivásárhelyről (Románia) és Nagykaposról (Szlovákia).

A kérdőíveket kitöltők véleménye szerint az elvándorlás mind a négy városban igen fontos problématerület. Ezt bizonyítja, hogy több mint 90%-uk ismer olyan személyt, aki elmúlt öt évben elköltözött az adott településről. A városok és térségeik helyzetét tovább nehezíti, hogy az elköltözők között felülreprezentáltak a magasabb iskolai végzettségűek, illetve a fiatal korosztály tagjai. Az elköltözés kiemelt célterülete mind a négy város esetében a külföld, elsősorban munkavállalási céllal. Ugyanakkor ezeknek az elvándorlóknak jelentős része nem a szakképzettségének megfelelő munkahelyen dolgozik.

Három városban a kitöltők többségének véleménye szerint a fiatalok elvándorlása az országos helyzetképeknek megfelelő, Nagykaposon viszont a többség rosszabbnak tartja a helyzetet a szlovákiai átlagnál.

5. Konklúziók

A migráció és ezen belül a fiatalok elvándorlása napjaink olyan világjelensége, amelynek a helyi véleményformálók és ifjúsággal foglalkozó szakemberek (pedagógusok, szociális szakemberek, közigazgatási tisztviselők, vállalkozók, civil szervezetek aktivistái, lelkesek stb.) is tudatában vannak. A megkérdezettek, akik között többségben a 30-50 éves korosztály tagjai voltak, jelentős többsége a problémát súlyosnak, vagy igen súlyosnak tartja. Mivel a prominensek általában diplomások, így ez a célcsoport dominált mind az interjúk, mind a kérdőíves vizsgálatokban. Legnagyobb részük személyesen is ismer az elvándorlásban részt vevőket. A válaszadók nagyobb része alapvetően fenyegetésnek tartja a helyi társadalom és közösség számára a fiatalok elvándorlását. Kisebb arányban ugyanakkor olyan megnyilvánulásokkal is találkoztunk, hogy vannak, illetve lehetnek pozitív következmények is az egyénre és a közösségre vonatkozóan.

A vándorlás a kárpát-medencei vizsgált magyarságot alapvetően gazdasági motivációból érinti, a válaszadók legnagyobb része ezt emelte ki, helyenként ugyanakkor a politikai indokok is figyelembe veendőek. Ez utóbbira leginkább kárpátaljai válaszadók utaltak az Ukrajnát az elmúlt években megrázó nacionalista és polgárháborús állapotokkal összefüggésben. Az elköltözés célja általában a munkavállalás, de egyes válaszok szerint a tanulási (pld. nyelvtanulás és szakmai képzettség bővítése) és egyéb motivációk is fontosak lehetnek. A cél, illetve ok alapján megkülönböztethetők tipikus elvándorló rétegek. A versenyképes szakmával, vagy végzettséggel rendelkezők számára sokszor evidencia a külföldre távozás – jobb esetben csak tapasztalatszerzés céljából – ugyanakkor sajnos gyakori, hogy humán diplomával rendelkezők távoznak abból a közegből, amelyet szolgálni volnának hivatottak és képzettségüktől távol álló munkakörökben (általában alacsony beosztásban, ún. képgalléros munkavállalóként) kénytelenek elhelyezkedni. Ez nemcsak az individuuum számára jelent gyakran nehezen feldolgozható élethelyzetet, de a gazdasági és társadalmi erőforrások (pld. a képzésbe fektetett idő, pénz és energia) nagyvonalúam bőkezű pazarlása is egyben.

A gazdasági helyzetkép magyarázatára a nyugat-keleti gazdasági lejtő megléte alkalmas, hiszen a fizetések és az életkörülmények színvonalában meglévő különbségek hatása nehezen túlbecsülhető. A globális migrációs útvonalakat is mozgató ökonómiai motiváció a kelet-közép-európai fél-periféria lakóira is nagy hatással van. Az elvándorlás helyszínét illetően ugyanakkor jelentős különbségek tapasztalhatók a különböző térségekben lakó magyar nemzetiségűek szempontjából. A magyarországi fiatalok számára a külföld mellett Budapest főváros és a Dunántúl városai is vállalható desztinációt jelentenek, míg a szomszéd országok magyar ajkú állampolgárai számára a saját fővárosuk általában nem jöhet szóba, így

ők inkább első számú külföldi desztinációként Magyarországot választják.

A jelenségben érintettek nagyon nagy részben a fiatalok közé tartoznak, ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az idősebb korosztály tagjai is jelentős számban vesznek részt benne.

A gazdasági vonzó, illetve taszító szempontokon túl az innovatív fiatalok számára a társadalmi-kulturális közeg is motiválóként hathat. Elég gyakori vélemény volt a megkérdezettek között, hogy a kibocsátó régió gyakran túl konzervatív, a fiatalok kezdeményezéseit nem támogató környezetként aposztrofálható.

Az elvándorlás értékelésében a megkérdezettek legnagyobb része a veszélyt és a fenyegetést említi elsőként. Az elvándorlást elszenvedő települések és térségek demográfiai struktúrája jelentős torzulásokat szenved el (előregedés és a képzettebb rétegek eltűnése). A helyi gazdaság ugyancsak megsínyli ezt a változást, mivel eltűnnek a hatékonyabb és kvalifikáltabb munkára alkalmasabb munkavállalók. A jól kereső rétegek megritkulásának ökonómiai hatása még a piaci kereslet csökkenését is okozhatja, azaz általános gazdasági pangást jelent a kibocsátó régiók számára. A gazdaságon kívül a helyi közösség kultúrája, identitása és a belső kohézió is jelentősen gyengül, ami a helyi szint társadalmi-gazdasági rugalmasságát, válságtűrését és túlélési lehetőségeit is korlátozza.

A hátrányokon kívül számos prominens kiemelt olyan lehetőségeket, amelyet a fiatalok elvándorlása okoz. Ezek visszaköszönnek a globális migrációt taglaló szakirodalom néhány cikkéből is. Az elvándorlás az egyén számára sokszor előnyös lehet, hiszen a versenyképesebb térségekben hatékonyabban tudja tudását kamatoztatni, magasabb keresetet érhet el, illetve készségeit is bővíteni tudja. Példák sora mutatja, hogy az elvándoroltak hatásos kapcsolatot jelentenek a hazai közösség és az elvándorlás desztinációja között. Ez a kulturális kapocs gazdagíthatja mindkét földrajzi térséget. Az információáramlás mellett az elvándoroltak által hazautalt összegek komoly terület-és településfejlesztő hatással lehetnek. Egyes harmadik világbeli országok számára a hazautalt összegek a GDP tetemes részét képezhetik, segítve a helyi vállalkozások alapítását, a fogyasztás növekedését, vagy éppen az építőipar prosperálását.

A közösség számára a lehetséges hátrányok csökkentése és egyben a lehetőségek kihasználása csak egy átgondolt társadalmi jövőalkotás, tervezés és beavatkozás folyamatán keresztül valósítható meg.

A vizsgálat projektünkben – bár nemzetközi összefüggéseket is vizsgált – egy-egy város, esetleg várostérség felé irányult. A kutatás elvégzése után ugyanakkor felmerültek olyan területi anomáliák, amelyek megkérdőjelezzik ennek a választásnak a relevanciáját. Az összességében vándorlási veszteséget produkáló városok nagyon sok esetben a saját agglomerációjukból maguk is vonzzák a vidéki lakosságot, így fokozott demográfiai válságot okoznak a környező rurális térségekben. Javasolható a jövőben az ilyen típusú projektek esetében egy komplex,

nagyobb területi egység alap-térségként történő választása. Ilyen esetekben a megkérdozettek köre kibővülhet az agglomerációs települések vezetőivel és érdekeltjeivel, így eltérő nézőpontok egyeztetésére és ütköztetésére is sor kerülhet a város-vidék partnerség jegyében. Ez annál is inkább üdvözlendő volna, hiszen Magyarország valamennyi európai uniós tagállammal egyetemben aláírta az 1999-es European Spatial Development Perspective alapdokumentumot, amelynek egyik legfontosabb alapelve az urbánus és rurális vidékek partnerségének megteremtése volt a nemzeti területfejlesztési politikákban.

6. Felhasznált irodalom

Bokányi Zita – Gyorgyovich Miklós – Pillók Péter (2018): Rétegek és társadalmi mobilitás a fiatal társadalmi csoportban. – in: Székely Levente (szerk.) (2018): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. – Kutató Pont, Budapest pp. 141-182

Eger Megyei Jogú Város Középtávú Gyermekek- és Ifjúsági Konceptiója, 2017 – 2022 149/2017. (IV.27.) közgyűlési határozat

Ludányi Ágnes – Pacsuta István – Hadnagy József (2016): Egri Ifjúságkutatás. Eger MJV

Nemzeti Ifjúsági Stratégia (2009) – „...Hogy általuk legyen jobb!“. Az Országgyűlés 88/2009. (X. 29.) OGY határozata a Nemzeti Ifjúsági Stratégiáról.

Petersen, William (1958): A General Typology of Migration. – American Sociological Review Vol. 23, No. 3 (Jun., 1958), pp. 256-266

Pike, Andy – Pose, Rodriguez – Tomaney, John (2006): Local and Regional Development. – Routledge 406 p.

SEEMIG (2014): A SEEMIG – Managing Migration in South East Europe transznacionális együttműködési projekt. „Helyzetkép a magyarországi elvándorlásról” című sajtótájékoztatójának sajtóanyaga, Központi Statisztikai Hivatal, 2014. október 15.

Szanyi F. Eleonóra (2018): Nemzetközi diskurzusok az ifjúságkutatásban. – in: Székely Levente (szerk.) (2018): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. – Kutató Pont, Budapest pp. 141-182

Székely Levente (2018): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. – in: Székely Levente (szerk.) (2018): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. – Kutató Pont, Budapest pp. 141-182

Zelinsky, Wilbur (1977): Coping with the Migration Turnaround: The Theoretical Challenge. – International Regional Science Review Vol. 2 No. 2. pp. 175-178

7. Mellékletek

1. Melléklet

Interjúfonal helyi szereplők – döntéshozók

MAGNÓra engedélyt kérni!

FONTOS: Az interjú során elhangzottak a társadalomtudományi kutatásban elfogadott szabályoknak megfelelően név nélkül, aggregált véleményként jelennek meg a kutatási jelentésben, a hanganyagot nem adjuk át sem a megbízónak, sem harmadik félnek, a leíratot a kutatócsoport más tagjai használják csak az interjú-készítőn kívül.

Amint korábban megbeszéltük, az interjú mintegy 30-45 perc hosszú, kötetlen, amennyiben maradnak kérdéseim, azokat a végén felteszem.

I. Bemutatkozás

Első kérdésként kérjük, hogy mutakozzon be (önmagát és a települését is) – életkora, végzettsége, rövid életpályája, mióta polgármester stb.

Mennyire érintett személyesen/családi kapcsolatain keresztül a kivándorlásban?

II. Hogyan értékelné a fiatalok elvándorlásának jelenségét Eger városában?

(Mennyire fontos esetleg más jelenségekhez képest? Mely csoportokra jellemző a migráció helyben? Hátrányok és előnyök? Milyen következményei lesznek a fiatalok elvándorlásának a helyi közösségre?)

III. Kérem, értékelje Eger és térsége helyzetét a fiatalok elvándorlása tekintetében!

(Globálisan, hazai viszonylatban stb.)

IV.A kivándorlás befolyásolására milyen eszközök állnak rendelkezése Egerben?

(Mennyire képes a város/település megtartani helyben a fiatalságot? Munkaerőpiac helyzete? Mire van kereslet és mire kínálat?)

V. Kell-e befolyásolni ezt a jelenséget? Ha igen, akkor ez kinek a feladata kell, hogy legyen?

(Tud-e ilyen kezdeményezésekről, vett-e részt ilyen eseményeken, vannak-e további ötletei? Mely helyi intézmények és csoportok tudják befolyásolni?)

VI. Az egri identitásról...

(Mely elemeit kellene hangsúlyozni az egri identitásnak, hogy a fiatalokra nagyobb hatással legyen?)

VII. A visszavándorlásról...

(Ismer-e olyan fiatalokat, akik külföldi tartózkodás után fontolóra vették a hazatérést? Hazatértek? Milyen országból és mi volt a motivációja?)

X. Mit üzenne az egri/leendő egri fiataloknak? Miért maradjanak/jöjjenek a városba? (1-2 mondatban fogalmazza meg!)

XI. Az interjú zárása

Kit javasolna még a témával kapcsolatban felkeresni/megkérdezni a felnőttek/idősebbek közül?

Köszönöm az interjút!

2. Melléklet

Kérdőív a fiatalok elvándorlásáról

Szeretettel köszöntjük!

Az Egri Norma Alapítvány által vezetett kutatás keretében a fiatalok elvándorlását vizsgáljuk a Kárpát-medence több térségében. Ehhez szeretnénk a segítségét kérni, hogy ennek a kérdőívnek a kitöltésével járuljon hozzá a kutatás sikeréhez.

A kitöltés természetesen önkéntes, bármely kérdés kihagyható, de kérjük – lehetőség szerint – a lehető legtöbbre szíveskedjen választ adni.

A kérdőív nem tartalmaz semmilyen, a személyének azonosítására alkalmas információt, kitöltésével hozzájárul ahhoz, hogy az Ön által adott adatokat kezeljük a projekt során. A kitöltött kérdőíveket csak az adatfeldolgozással foglalkozó csapat kutatói kapják kézhez, a nyilvánosság elé csak az összesített válaszok kerülnek.

A kérdőív kitöltése körülbelül 10 percet vesz igénybe. Köszönjük segítségét!

A projekt azonosító száma: EFOP 5.2.2-17-2017-00080 Együttműködések a szomszédos országokbeli fiatalokkal az Egri Norma Alapítvány szervezésében

I. Életkora

18-23

24-29

30-44

45-59

60-

II. Neme

Férfi

Nő

III. Lakóhelye

IV. Születési helye

V. Legmagasabb iskolai végzettsége

- Nem végeztem el az alapfokú oktatást
- Alapfokú oktatás
- Középiskola (érettségi nélkül)
- Érettségi
- Diploma (főiskola, egyetem)
- Doktori fokozat (PhD, stb.)
- Egyéb: _____

VI. Jelenlegi foglalkozási státusza

- Alkalmazott
- Középvezető
- Felsővezető
- Vállalkozó
- Munkanélküli, álláskereső
- Nyugdíjas
- Egyéb: _____

1. Mennyire fontos kérdés az elvándorlás a településén? (Helyezze el a skálán, ahol 1: jelentéktelen, 6: a ma tapasztalható legnagyobb gond)

1 2 3 4 5 6

2. Ismer-e olyan személyt, aki elköltözött a településről az elmúlt 5 évben?

- Igen
- Nem
- Nem kívánok válaszolni

Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, akkor válaszoljon a következő kérdésre! Ellenkező esetben lépjen a 12. kérdésre!

3. Hány főről tud?

- 1 ember
- Több, mint 1
- Egész család
- Nem kívánok válaszolni
- Egyéb: _____

4. Milyen végzettséggel rendelkeznek azok az ismerősei, akik elhagyták a települést? (Több válaszlehetőség is megjelölhető!)

- Nem végezte el az alapfokú oktatást
- Alapfokú oktatás
- Középiskola (érettségi nélkül)
- Érettségi
- Diploma (főiskola, egyetem)
- Doktori fokozat (PhD, stb.)
- Egyéb: _____

5. Közöttük van-e fiatal (18-29 év közötti) korcsoporthoz tartozó?

- Igen
- Nem
- Nem tudom
- Nem kívánok válaszolni

Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, akkor válaszoljon a következő kérdésre! Ellenkező esetben lépjen a 8. kérdésre!

6. Hová költözött az illető? (Több válaszlehetőség is megjelölhető!)

- A térség (járás, megye, kerület) más települése
- Főváros
- Az ország egyéb települése
- Külföld

7. Milyen céllal történt a költözés? (Több válaszlehetőség is megjelölhető!)

- Rövid tanulmányi cél (maximum 1 tanév) Hosszú
 tanulási ciklus (1 tanévnél hosszabb) Gyakorlat
 szerzése
 Munkavállalás
 Egyéb: _____

8. Ismer-e olyan személyt, aki visszaköltözött a településre?

- Igen
 Nem

Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, akkor válaszoljon a következő kérdésre! Ellenkező esetben lépjen a 12. kérdésre!

9. Honnan történt ez a visszaköltözés? (Több válaszlehetőség is megjelölhető!)

- A térség (járás, megye, kerület) más településéről A
 fővárosból
 Az ország egyéb településéről
 Külföldről

10. Az elvándorlás után mennyi idővel történt a visszaköltözés?

11. Tud-e Ön arról, hogy az elvándorolt ismerőse a szakképzettségének megfelelő munkahelyen dolgozik-e? (Több válaszlehetőség is megjelölhető!)

- Igen
 Nem
 Nem tudom

12. Ön szerint szükséges-e tenni az elvándorlás ellen, vagy ez egy természetes folyamat?

- Igen
 Nem, ez egy természetes folyamat

13. Ha igen, akkor mit kellene tenni?

14. Ön szerint ki állíthatja meg az elvándorlási folyamatot és segítheti a visszatérést? (1: szerepe elhanyagolható; 6: a legfontosabb az ő szerepe)

	1	2	3	4	5	6
Család	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Önkormányzat	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kormány/állam	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Civil szervezetek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Egyház	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Egyéb	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

15. Mivel/Milyen eszközökkel lehetne segíteni a haza-/visszaköltözést? (1: szerepe elhanyagolható; 6: a legfontosabb az ő szerepe)

	1	2	3	4	5	6
Jogszabályok	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Információ	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Magasabb kereset	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kedvezményes hitel	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ösztöndíjak	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Egyéb	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

16. Az Ön településén tesznek-e az elvándorlás ellen?

- Igen
 Nem
 Nem tudom

17. Ha igen, kérem, írjon néhány konkrét lépést!

18. Milyen fejlesztésekre volna szükség a településén az elvándorlás csökkentése érdekében? (Több válaszlehetőség is megjelölhető!)

- Gazdasági - munkahelyteremtő
- Infrastrukturális
- Oktatási Környezeti
- Egyéb: _____

19. Jelenlegi pozíciójában Ön képes-e tenni az elvándorlás megfékezéséért?

- Igen
- Nem

20. Ha igen, kérem, írja le néhány konkrét lehetőségét!

21. Ön felvenne-e szervezetéhez fiatal munkavállalót? (Több válaszlehetőség is megjelölhető!)

- Igen, ha ezt szakmai szempontok indokolják
- Igen, ha alacsonyabb bérért lehet felvenni Igen,
- még tapasztalat nélkül is
- Igen, még magasabb bérért is
- Nem

22. Ön szerint milyen készségek és képességek szükségesek egy fiatalnak az Ön szakterületén a település munkaerőpiacán való elhelyezkedéshez? (Több válaszlehetőség is megjelölhető!)

- Munkatapasztalat
- Speciális szaktudás
- Tanulási hajlandóság
- Alkalmazkodóképesség
- Nyelvismeret Személyes
- kapcsolatok
- Egyéb: _____

23. Mennyiben specifikus a települése helyzete a fiatalok elvándorlása tekintetében az országos helyzetképhez képest?

- A helyzet megfelel az országos helyzetképnek
- A településen jobb a helyzet az országos átlagnál
- A településen rosszabb a helyzet az országos átlagnál

24. Az Ön véleménye szerint szüksége van-e településének/térségének bevándorlókra?

- Igen
- Nem
- Nem tudom
- Nem kívánok válaszolni

25. Ha igen, milyen okok indokolják ezt? (Több válaszlehetőség is megjelölhető!)

- Hiányszakmák üres pozícióinak betöltése
- A fejlesztések révén létrejött munkahelyek betöltése A
- népességfogyás/előregedés megállítása
- Egyéb: _____

26. Ha igen, mely térségekből származó bevándorlókat kellene preferálni? (Több válaszlehetőség is megjelölhető!)

- Az innen elszármazottakat kell visszacsalogatni, még ha ez többbe kerül is A
- környező falusi térségek lakosait kell bevonni a településre
- Az ország egyéb területeiről kell embereket idevonzani
- A környező országokban élő magyar nemzetiségűekből kell idevonzani
- Nyelvtől és kultúrától függetlenül európai embereket kell letelepíteni
- Szükség esetén a világ bármely részéből elfogadható a bevándorlás Nem
- tudom
- Nem kívánok válaszolni

Köszönjük válaszait!

